

Barn som far illa

Pedagogers bemötande och agerande

Maltreated children
How teachers react and act

Sandra Jangdin

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Läroprogrammet

Nivå/ 15 Högskolepoäng 1

Handledarens namn: Elisabeth Björklund

Examinatorns namn: Ann-Britt Enochsson

Datum:2013-12-05

“It takes a whole community to raise a child”

(Afrikanskt ordspråk)

Förord

Jag vill tacka alla de intervjupersoner som tagit sig tid till att svara på mina frågor. Era svar har bidragit till mycket ny kunskap och nya tankar som jag kommer att ta med mig ut i arbetet som nyutbildad förskollärare. Jag vill också tacka min handledare Elisabeth Björklund och Martin Eneling som har gett mig en hel del tips, råd och konstruktiv kritik under arbetets gång. Jag vill tacka min kära svärmor Christina Dahlström för ditt stora engagemang och stöd som du bidragit med under det här arbetet. Utan dig hade det inte varit möjligt. Du är guld värd, tusen tack. Stort tack vill jag också säga till min sambo Robin som funnits vid min sida och stått ut med mig och stöttat mig i alla med och motgångar. Slutligen vill jag också säga stort tack Ann Philgren för all den hjälp du gett mig, är oerhört tacksam för den.

Tusen Tack!

Karlstad oktober 2013

Sandra Jangdin

Abstract

The National Board of Health and Welfare conducted a survey in which it was estimated that in 2010, about 140 000 notifications to the social services were made, in which children were in distress or at risk of suffering. Every child has the right to have their needs both respected and cared for and also to experience their own value; this is something that the Curriculum for the preschool Lpfö 98 (2010) clearly highlights. Preschool should take into account that children are living in different environments and educators should give the children support in developing their confidence and self- esteem.

The aim of the study was to describe how teachers describe how they detect and deal with child abuse, what obligations they have, and how educators experience the cooperation between preschool and social services.

The study was made by using a qualitative method, where interviews were made. The study highlighted the descriptions from four teachers. One of the things the results clearly revealed is that the teachers are well aware of their obligations to report any suspicion of when a child is suffering but sometimes they hesitate. They are doing so because they want to feel more confident about the child's situation first. At this point they choose to document to get some more facts before a notification is given to the social services, which could mean that a notification is delayed or simply excluded. The educators expressed an awareness of signals that can occur with children that are suspected to be suffering. They could range from bruising on the child, the child often wearing the same clothes, bad hygienic or a proneness to either be introvert or lashing out. The Educators also say that the cooperation between the preschool and the social services works fine. However, they would wish to improve it by a simpler contact, but with a deeper interaction. With this they want to achieve a partnership that creates the best conditions to be even more able to support the children that are suffering or being suspected to be suffering.

Keywords: Maltreated children; React; Signals; Preschool; Social service; cooperation; Report; Act; Responsibility.

Sammanfattning

Socialstyrelsen genomförde en kartläggning där det uppskattades att det år 2010 gjordes cirka 140 000 anmälningar till socialtjänsten om barn som far illa eller riskerar att fara illa. Varje barn har rätt att få sina behov respekterade och tillgodosedda samt att få uppleva eget värde, detta är något som Lpfö 98 (2010) tydligt lyfter fram. Förskollärare ska ta hänsyn till att barn lever i olika livsmiljöer och pedagogerna skall ge barnen stöd i deras utveckling av tillit och självkänsla.

Syftet med undersökningen har varit att belysa hur pedagoger beskriver att de upptäcker och bemöter barn som far illa, vilka skyldigheter de berättar att de har samt hur pedagogerna ser på samarbetet mellan förskola och socialtjänst. Det har stor betydelse för ett barn som misstänks fara illa att få ett bra bemötande från omgivningen, att känna stöd, bli lyssnad på och att bli sedd kan vara helt avgörande för hur man som barn hanterar sin situation.

Med hjälp av en kvalitativ metod där intervjuer har använts lyfts fyra pedagogers beskrivningar fram. De resultat som tydligast framkommit är bland annat att pedagogerna är väl medvetna om sina skyldigheter att anmäla vid minsta misstanke om att ett barn far illa, men att de till viss del tvekar då de vill känna sig säkrare på barnets situation först. De väljer då att dokumentera för att, som en av pedagogerna uttryckte det ”få mer kött på benen” innan en anmälan görs till socialtjänsten, vilket kan innebära att en anmälan fördröjs eller helt enkelt utesluts. Pedagogerna uttryckte en medvetenhet om signaler som kan förekomma hos barn som misstänks fara illa, det kunde vara att barnet hade blåmärken, hade dåligt med kläder, dålig hygien eller att barnet var inbundet eller utåtagerande. Pedagogerna förmedlar även att de upplever att samarbetet mellan förskola och socialtjänst fungerar bra, men att de önskar förbättringar genom en enklare kontakt men med en djupare samverkan dem emellan. Med detta vill de uppnå ett samarbete som skapar de bästa förutsättningarna för att än mer kunna stödja de barn som misstänks fara illa eller som far illa.

Nyckelord: Barn som far illa; Bemötande; Signaler; Förskola; Socialtjänsten; Samarbete; Anmälningsplikt; Agerande; Skyldigheter

Innehåll

Förord	II
Sammanfattning	IV
Abstract	V
Sammanfattning.....	5
1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	1
1.2 Avgränsning	2
1.3 Disposition.....	2
2 Litteraturgenomgång	3
2.1 Begrepp	3
2.1.1 Barn som far illa	3
2.1.2 Barnmisshandel	3
2.1.3 Fysisk misshandel.....	4
2.1.4 Psykisk misshandel.....	4
2.1.5 Sexuella övergrepp	5
2.1.6 Övrig form av misshandel	5
2.2 Att våga se och aktivt lyssna	6
2.3 Tecken på att barn far illa.....	6
2.4 Bemötande.....	7
2.5 Barns grundläggande behov	8
2.6 Vad lagen säger om anmälningsplikten.....	8
2.6.1 Anmälningsplikt	8
2.6.2 Vad som gäller och hur man går tillväga vid en anmälan	9
2.6.3 Samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten.....	9
2.7 Teoretisk utgångspunkt	9
3 Metodval.....	12
3.1 Kvalitativ metod.....	12
3.2 Urval.....	13
3.3 Genomförande	13
3.4 Studiens trovärdighet.....	14
3.5 Bearbetning av insamlat material	15

3.6 Etiska aspekter.....	16
4 Resultat.....	17
4.1 Signaler och tecken på att ett barn far illa	17
4.2 Hur pedagogerna agerar	17
4.3 Hur pedagoger bemöter barn som far illa.....	18
4.4 Skyldigheter.....	18
4.5 Samarbete mellan förskola och socialtjänst	19
5 Diskussion och Analys	21
5.1 Signaler och agerande	21
5.2 Bemötande.....	24
5.3 Skyldigheter.....	26
5.4 Samarbete	28
6 Slutdiskussion.....	31
6.1 Metoddiskussion.....	31
6.2 Resultatdiskussion	31
6.3 Förslag till fortsatt forskning	33
Referenser.....	35
Bilaga 1 - Intervjuguide.....	37

1 Inledning

Socialstyrelsen skriver i en artikel den 18 juni 2012 att arbetet mot våldsutsatta barn måste förbättras. Socialstyrelsen skriver också att det årligen sjukhusvårdas 3000 barn efter övergrepp och att polisen år 2011 tog emot 19 100 anmälningar om barnmisshandel. De menar också att för att arbetet med våldsutsatta barn ska bli bättre måste kunskap och erfarenhet interagera och sätten att arbeta utvecklas. På regeringens uppdrag har Socialstyrelsen tagit reda på vilka verksamheter det är som innehar kunskaper om våld mot barn. De har i detta arbete kommit fram till att Sveriges drygt trettio barnahus är en av de verksamheter som har stor kunskap inom detta område (Socialstyrelsen, 2012). Socialstyrelsen uppger att Barnahus är en verksamhet i Sverige där socialtjänst, polis, åklagare, rättsmedicin, barnmedicin och barn- och ungdomspsykiatri (BUP) samverkar kring barn som misstänks vara utsatta för olika former av misshandel (Socialstyrelsen, 2013). Socialstyrelsen beskriver att våld mot barn innebär exempelvis psykiskt våld, kränkande behandling, misshandel, hedersrelaterat våld, vittne av våld eller sexuella övergrepp. I den kartläggning som Socialstyrelsen genomförde uppskattades det att cirka 140 000 anmälningar om barn som far illa eller riskerar att fara illa gjordes till Socialtjänsten år 2010. Dessa ovan nämnda anmälningar rörde sig om 60 000 barn och resulterade i att 30 000 utredningar påbörjades (Socialstyrelsen, 2012).

Skolverket (2010) tar upp i läroplanen för förskolan, Lpfö 98, att förskollärare ansvarar för att varje barn får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde. Det står också att de som arbetar i förskolan ska ta hänsyn till att alla barn lever i olika livsmiljöer och att pedagogerna i förskolan skall ge barnen stöd i deras utveckling av tillit och självkänsla. Barn påverkas av de vuxnas förhållningssätt när det gäller bland annat förståelse och respekt för rättigheter och skyldigheter som finns i det demokratiska samhället, därför är vuxna viktiga som förebilder (Skolverket, 2010).

Detta examensarbete handlar om hur pedagoger med erfarenhet av barn som far illa upptäcker det, hur de beskriver att de upptäcker sådant, hur pedagogerna då bemöter barnen och vilka skyldigheter de har när barnen misstänks fara illa eller far illa. Som pedagog kommer man någon gång att stöta på barn som far illa på ett eller annat vis och då är det viktigt att man som pedagog är medveten och har kunskap om det här området. Att vara medveten om vilket ansvar och vilka skyldigheter man som pedagog har då problematiken tyvärr finns överallt i våra samhällen och i alla samhällsklasser. Jag anser att det verkligen är viktigt med ett bra bemötande från pedagoger och att en bra vuxenkontakt kan ha stor betydelse i en för barnet utsatt situation. Det är viktigt att man i sådana situationer blir sedd och får stöd, att pedagogerna kan se genom ytan och förstå barnets handlingar på ett tydligt sätt.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet är att undersöka hur pedagoger beskriver samarbetet mellan förskola och socialtjänst samt hur de beskriver sina skyldigheter och hur de tidigare hanterat situationer där barn misstänks fara illa. Hur upptäcker de, bemöter och handlar när de kommer i kontakt med dessa barn?

De frågeställningar som ligger till grund för undersökningen är därmed:

- Hur beskriver pedagoger att de upptäcker att ett barn far illa och att de då agerar?
- Hur beskriver pedagoger att de bemöter barn som far illa?
- Vilka skyldigheter beskriver pedagoger att de har när de upptäcker att ett barn far illa?
- Hur beskriver pedagoger att samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten fungerar?

1.2 Avgränsning

Jag har i den här uppsatsen valt att studera betydelsen av pedagogernas roll, ansvar och skyldigheter gentemot förskolebarn som misstänks fara illa. Den grupp jag undersöker är utbildade pedagoger med tidigare yrkeserfarenhet av barn som far illa. De har alla arbetat som förskollärare i minst tjugo år, vilket var ett sammanträffande och inte något jag strävat efter. Undersökningsgruppen bestod av endast kvinnor vilket var en tillfällighet då det inte fanns några män med den yrkeserfarenheten inom kommunen där studien gjordes. Det var även få pedagoger som hade tidigare yrkeserfarenhet av barn som far illa inom denna kommun där jag valt att göra min undersökning.

1.3 Disposition

Dispositionen av denna text inleds med ett teorikapitel där jag presenterar litteratur som jag anser vara av intresse för min undersökning. Den vetenskapliga litteratur som granskats berör i första hand området barn som far illa och vad det i stort kan innebära, därefter lyfter jag fram litteratur som belyser pedagogers bemötande samt vad lagen säger om anmälningsplikten. Jag refererar även till litteratur som beskriver samarbetet mellan förskola och socialtjänst.

Sedan följer ett metodkapitel där jag beskriver de metoder och det tillvägagångsätt som jag i min undersökning använt mig av vid datainsamling, tolkning och analys. Jag avslutar med en reflekterande diskussion kring de resultat som framkommit i min undersökning och ger i samband med detta förslag till fortsatt forskning.

2 Litteraturgenomgång

Litteraturgenomgången inleds med en kort redogörelse av begreppet *barn som far illa*, därefter presenteras vald relevant litteratur som berör området barn som far illa. I studien presenteras även litteratur som berör området bemötande och vad lagen säger om anmälningsskyldighet och synen på samarbetet mellan förskola och socialtjänst.

2.1 Begrepp

Här beskrivs och förklaras olika begrepp som används när det talas om barn som far illa. Här presenteras även de vanligaste sätten som barn kan fara illa på, det finns givetvis många fler sätt men det finns inte möjlighet att gå närmare in på alla här.

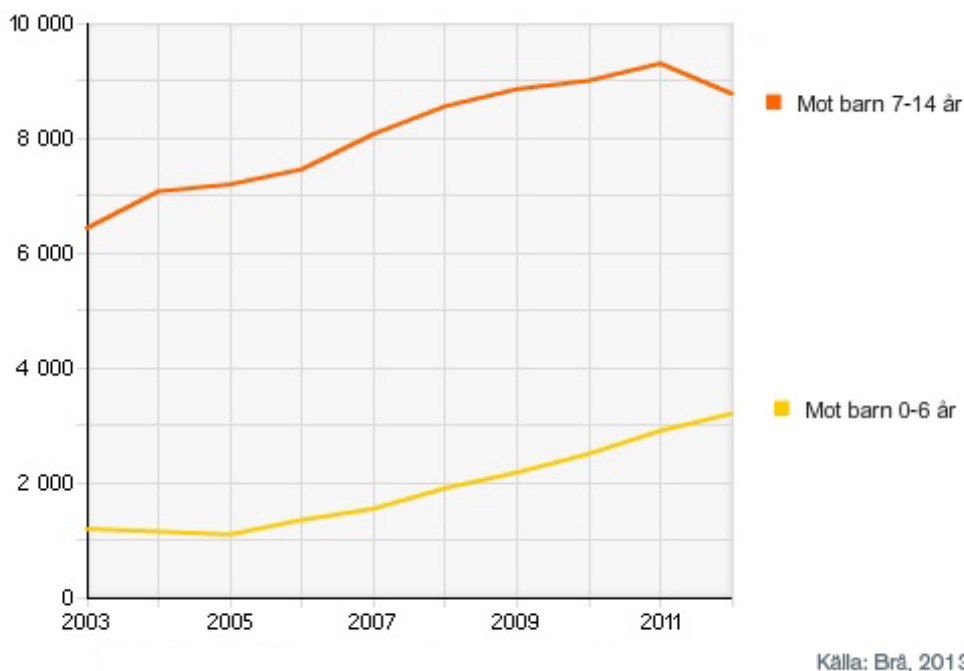
2.1.1 Barn som far illa

Begreppet barn som far illa har definierats som och innebär, att vuxna utsätter barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller försummar att tillgodose barnets grundläggande behov (Hindberg, 2006).

2.1.2 Barnmisshandel

Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå, 2013) gjordes det under år 2012, 3230 anmälningar om misshandelsbrott mot barn 0-6 år. Tabellen nedan visar att antalet anmälda misshandelsbrott mot barn 0–6 år successivt har ökat i perioden 2005- 2012 med cirka 2000 anmälningar.

Antalet anmälda fall av barnmisshandel de senaste tio åren

Figur 1. Statistik över anmälda fall av barnmisshandel de senaste tio åren, hämtad från Brottsförebyggande rådet (Brå, 2013).

Statistiken hämtad från Brå (2013) visar bara en mindre del av alla misshandelsbrott mot barn som anmäls även om vissa yrkesgrupper är skyldiga att anmäla vid minsta misstanke om barnmisshandel. Man kan dock se att anmälningarna till polisen om misshandel av barn 0-6 år har ökat sedan 1980-talet men framförallt under 2000-talet. Detta beror på förändringar i anmälningsbeteendet hos tre viktiga grupper som inkluderar föräldrar, personal på förskola/skola och socialtjänsten (Brå, 2013).

2.1.3 Fysisk misshandel

Fysisk misshandel skriver Hindberg (2007) kan vara både aktiv, passiv eller både och. När man pratar om aktiv fysisk misshandel menas att barnet med avsikt vållats en skada, till exempel att barnet blir slaget eller skakat *Shaken Baby Syndrom*. Det kan också vara när den vuxna personen slår barnet med eller utan tillhygge, eller att den vuxne nyper, sparkar, knuffar, kastar saker, luggar, river, biter trampor eller stampar på barnet. Regeringskansliet (2001) menar att det också kan vara när den vuxna försöker förgifta, bränna, skälla, kväva eller försöka dränka barnet (Regeringskansliet, 2001). Att utsätta barnet för fysisk skada som bland annat visar sig genom blåmärken, benbrott och skärsår är även något som Fahrman (1993) beskriver som psykisk misshandel.

Med passiv misshandel menar Hindberg (2007) att det kan handla om att barnet inte får tillräckligt med mat, att kläderna inte passar för årstiderna eller om barnet lämnas utan tillsyn så att det riskerar att råka ut för en olycka. Hon skriver också att det kan innebära att barnen inte får den vård som de behöver när sjukdomar och skador uppstår (Hindberg, 2007). Fahrman (1993) beskriver att passiv misshandel innebär att man inte kan tillgodose barnets behov utan det handlar ofta om vanvård från föräldrarnas sida, att föräldrarna inte har förmågan att ge sitt barn omvårdnad på grund av egna brister. Exempel på detta kan vara att barnen inte får den sjukvård och tillsyn de behöver, att föräldrarna inte kan sköta barnets hygien med mera (Fahrman, 1993).

2.1.4 Psykisk misshandel

Hindberg (2007) menar att psykisk misshandel innebär att föräldrarna på olika vis förmedlar till barnet att det bland annat är oälskat, oönskat, värdelöst och att barnet inte är av värde så länge som det inte uppfyller eller möter andras behov. Hon tar också upp några exempel på vad psykisk misshandel kan innebära och det kan bland annat vara att man isolerar barnet, hotar om fysiskt och psykiskt våld, utnyttjar eller avvisar barnet. Det kan också innebära att föräldrarna eller andra personer som barnet är beroende av medvetet gör så att barnet utvecklar ett avvikande, asocialt, självdestruktivt eller kriminellt beteende.

Den psykiska misshandeln har liksom den fysiska också en passiv och aktiv form menar Hindberg (2007), den aktiva misshandeln innebär någon form av kränkande behandling, att barnet kränks verbalt genom att förödmjukas, kritiseras, hotas eller bli utsett till syndabock. Föräldrarna kan i den psykiska misshandeln avvisa barnet, uttrycka aggression och fientlighet gentemot barnet, det är också vanligt att föräldrarna bestraffar, låser in barnet, hotar om övergivande, utesluter barnet från familjens gemenskap, behandlar barnet som luft och inte låter det träffa kompisar osv. Den passiva psykiska misshandeln innebär att föräldrarna inte kan tillfredsställa barnets behov, de kan inte ge barnet den känslomässiga trygghet,

intellektuella stimulans och stabilitet i tillvaron som barnet behöver. Detta på grund av att de är så upptagna av sig själva, sina egna problem, att de är psyksikt sjuka eller psykiskt utvecklingsstörda menar Hindberg. Även BRIS upplyser om att psykisk misshandel skadar ett barn allvarligt, det kan bland annat handla om att föräldern hotar, kritiserar, skrämmer eller på andra sätt avvisar eller kränker barnet (BRIS, 2013).

2.1.5 Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp och utnyttjande skriver Hindberg (2007) i sin bok *När omsorg sviktar* innebär att den vuxna som ansvarar för barnets vård eller uppfostran utnyttjar barnets beroendeställning, att handlingen kränker barnets fysiska och psykiska integritet. Det är en handling som barnet inte kan ge sitt samtycke till eller förstå och inte heller är moget för, handlingen utgår bara från den vuxnes behov menar Hindberg. Sexuella övergrepp är alla sexuella handlingar som sker mot någons vilja (BRIS, 2013).

Hindberg (2007) skriver att Barnkonventionen (artikel 34) nämner tre former av sexuella övergrepp och det är bland annat när ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling eller om barnet utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell handling. Att barnet utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material. Begreppet har som sagt var stor variation, det kan till exempel vara lättare former av icke-fysisk kontakt där det förekommer verbala anspelningar, blottning inför barnet eller att man tittar på pornografiska filmer tillsammans med barnet. Mer fysisk kontakt kan vara sexuellt betonade smekningar av bröst eller könsorgan, att barnet tvingas smeka, massera eller pilla på den vuxna personens könsdelar är också vanligt förekommande handlingar bland vuxna som utsätter barn för sexuella övergrepp. De allvarligaste formerna av sexuella övergrepp handlar om när den vuxne tvingar barnet till vaginala, anala eller orala samlag (Regeringskansliet, 2001).

2.1.6 Övrig form av misshandel

Andra former av misshandel som ofta glöms bort eller inte syns är när barnet blir vittne till våld i hemmet där mamman eller pappan blir misshandlad, att se en förälder bli misshandlad är en allvarlig form av psykisk misshandel skriver Rädda Barnen (2013). Barn hör, ser och känner och det är väldigt vanligt att barnet självt vill bli slaget i sådana situationer. Många barn som lever i en familj där en förälder misshandlas uppmärksammas över huvud taget inte (Rädda Barnen, 2013).

Hindberg (2007) förklarar att barn till missbrukare också utsätts för en form av misshandel. Det innebär att barnen lever med föräldrar som missbrukar alkohol eller narkotika av olika slag, detta leder oftast till att barnen inte får sina behov tillgodosedda, att barnet får ta ansvar för både sig själv och sina föräldrar vilket oftast leder till att barnet därmed förlorar hela sin barndom. Tillvaron för barn till missbrukare präglas ofta av otrygghet.

Försummelse är också en form av misshandel som inkluderar både psykisk och fysisk misshandel. Det kan vara att barnen lever i vanvård, inte får sina grundläggande behov tillgodosedda då det gäller mat, kläder, hygien stimulans men även trygghet, närhet och kärlek (Hindberg, 2006).

2.2 Att våga se och aktivt lyssna

Många barn kommer till förskolan med ett behov av stöd, för en del av dessa barn brister det i omsorg och omhändertagande från föräldrarnas sida. Detta innebär att ansvaret för att hjälpa och tillgodose barnets behov därmed ökar på förskollärarna och övriga vuxna i barnens närvaro (Drugli, 2003). Grundkunskaper inom det specialpedagogiska området är nödvändiga för att personalen ska kunna upptäcka och stödja barn som far illa (Larsson–Svärd, 2009). Drugli (2003) beskriver att ” barnen behöver vuxna med stora öron, stora ögon och inte minst ett stort hjärta” (Drugli, M. 2003, s.11). Signalerna om att allt inte står rätt till går allt för ofta omgivningen förbi eller också så misstolkas de. Ju bättre man känner barnet desto större möjligheter har man att upptäcka en eventuell situation med bristande omsorg (Drugli, 2003).

Iwarsson (2010) upplyser om att det finns en hel del anledningar till att barn som far illa inte berättar eller ber om hjälp från en annan vuxen. En av anledningarna kan vara att barnet många gånger känner skuld, eller upplever att det är sig självt det är fel på. Det kan också bero på att familjeloyaliteten är så stark, att då berätta kan kännas som att förråda sin egen familj, föräldrarna är ju trots allt väldigt viktiga i ett barns liv. Iwarsson (2010) menar också på att många barn överhuvudtaget inte vet att de kan berätta eller till vem/vart de ska vända sig för att berätta, men det har också visat sig att många barn faktiskt har försökt berätta men inte fått något gensvar av omgivningen. Det kan i sin tur bero på att vuxna inte tar det på allvar eller att de inte har kunskap om barn som far illa eller förstår, att de blir rädda och osäkra när de stöter på en sådan situation, vilket gör att barnet till slut ger upp försöket till att få hjälp (Iwarsson, 2010).

Barn kan vara rädda för att berätta beroende på konsekvenserna som kan bli efter, att familjen kanske splittras, att ingen tror på dem, eller att den vuxna ska hamna i fängelse och så vidare menar Hindberg (2006). Många barn lever i förnekelse, de försöker glömma och låtsas som att inget har hänt vilket många gånger tillslut leder till att barnet börjar tvivla på sin egen verklighetsuppfattning. Barn kan få livslånga fysiska och psykiska skador av misshandel och försummelse, särskilt om de far illa under småbarnsåren då de är som mest sårbara både psykiskt och fysiskt (Hindberg, 2006).

Hindberg (2007) förklarar att det finns ett val, ”Att se eller inte se, det är frågan. Barn som far illa är inte osynliga men vi kan av olika skäl välja att blunda” (Hindberg, B. 2007, s.30). Iwarsson (2010) beskriver att vuxna måste vara uppmärksamma så att man inte tänker bort problemen vid misstankar om att ett barn far illa. När oro för ett barn uppstår måste man vidta alla möjliga åtgärder för att hjälpa barnet, utan att önska eller fundera över vad man tror att barnet bäst behöver. Att försöka förstå och upptäcka barnets signaler och att vi då använder all vår kunskap blir än viktigare i en sådan situation (Iwarsson, 2010). Pedagogerna på förskolan möter dagligen barn och föräldrar och är en viktig del av små barns livsmiljö (Larsson-Svärd, 2009). Ett barn som far illa kan bära på många olika sorters känslor så som ilska, irritation, sorg och ångest och så vidare (Iwarsson, 2010).

2.3 Tecken på att barn far illa

Larsson-Svärd (2009) skriver att pedagogerna redan i förskolan kan se om ett barn far illa. Pedagogernas kunskap om barn utvecklas ständigt och även deras förmåga att observera och

bedöma barns beteende, vilket också är nödvändigt för att förstå och kunna bemöta barnets behov. Lundén (2010) beskriver att några beteenden eller kännetecken man kan se hos barn som far illa på olika vis bland annat kan vara att barnet uttrycker i ord eller visar genom sitt beteende saker som hänt eller något som det varit med om. Det kan handla svårigheter när det gäller att uttrycka sig och visa känslor, att barnet är tyst och inåtvänd eller att barnet har dålig självkänsla. Det kan också vara så att barnet är aggressivt och utåtagerande har koncentrationssvårigheter eller att barnet kommer till förskolan smutsigt, illaluktande och har brist på kläder. Kroppsliga tecken på fysiska övergrepp kan vara att barnen har brott på ben, armar, revben och huvud, det kan bestå av rivmärken, märken av människobett, oförklarliga rodnader eller irriterade hudpartier med mera (Lundén, 2010).

2.4 Bemötande

Som pedagog är det viktigt att man är väl införstådd med vilken betydelse det har att möta barn som far illa på ett bra sätt. Här presenteras tidigare forskning som berör möten och bemötande barn och vuxna emellan, samt hur betydelsefullt det kan vara för barn som far illa.

Hindberg (2006) beskriver att hur man bemöts, om det så är med medkänsla, förståelse, vänlighet eller med motsatsen, så kan det vara det som avgör vilka de framtida konsekvenserna för den psykiska hälsan blir och om barnet i framtiden ska kunna känna tillit till vuxna. Hindberg tar upp att det är den vuxnes förmåga att förstå och tolka barnets uttryck och handlingar är avgörande om budskapet ska nå fram eller inte, därför krävs det att man som vuxen har en empatisk förmåga och kunskap om barns behov och utveckling samt om det enskilda barnets livssituation. För att kunna möta barnet på bästa sätt måste man arbeta utifrån ett barnperspektiv, att man försöker se problemen med barnets ögon (Hindberg, 2006).

Något som barn behöver är vuxna som finns på plats och är uppmärksamma på vad som händer och som ingriper när det verkligen behövs (Brodin & Hylander, 2002). Larsson (2011) beskriver att kärnan i ett fungerande och tillfredställande bemötande präglas av att se människan. När vi visar att vi är intresserade av att verkligen lyssna in just henne/honom blir det lättare för den andra att känna sig mottagen. Att se människan bakom en persons handlingar och bakom det han eller hon har att säga, kräver att vi själva måste ha en känsla av att bli sedda för att kunna se andra. Larsson (2011) tar också upp hur viktigt det är i ett bra bemötande att man visar respekt, lyssnar på och gör så att personen känner sig sedd och betydelsefull, då detta är delar av de mänskliga behov vi behöver i kontakt med andra människor.

Den viktigaste kraftkällan i livet är mötet. Att någon ser mig, bryr sig om och förstår (Gustafsson, 2004). Linder och Breinhild Mortensen (2010) beskriver att bekräftelse är en viktig del i ett barns liv då det påverkar självförtroendet. Att bekräfta andra kräver att man har förmåga att leva sig in i, att man visar förståelse för och tydligt visar sin empati och uppskattning av barnets ansträngningar, känslor och initiativ. De förklarar att omsorgsgivarens empatiska förmåga gör det möjligt för den vuxna att uppfatta barnets behov. En studie av Mortensen från 2004 visar att barn uppskattar professionella omsorgspersoner som visar öppenhet och tillit (Linder & Breinhild Mortensen, 2010). Larsson (2011) betonar att det finns forskning som visar att ensamhet utgör ett stort hot mot vår hälsa.

Drugli (2003) skriver att det på förskolan finns barn på varje avdelning som befinner sig i riskzonen för att utvecklingen ska gå snett. Dessa barn är då beroende av att vuxna i deras omgivning ser dem och framför allt är beredda att agera för att hjälpa (Drugli, 2003). Som pedagog skriver Fahrman (1993) att det är viktigt att visa barnet att man förstår och har lagt märke till att något inte är sig riktigt likt. Då är det av stor betydelse att prata med barnet och fråga om det är något som har hänt. Detta ökar då chansen för att barnet vid ett senare tillfälle kanske öppnar sig och berättar något. Fahrman menar att vara lyhörd och kunnig som pedagog också kan innebära att man lättare kan avläsa barnets inre svårigheter och problem. Detta kan vara att man kan tolka och lägga märke till om barnet exempelvis leker samma lek flera gånger (Fahrman, 1993).

2.5 Barns grundläggande behov

Hindberg (2007) beskriver att de grundläggande behov som en människa behöver först och främst är omvårdnad och skydd och innefattar mat, dryck, sömn, hygien, kläder och omvårdnad vid sjukdom, samt tillsyn. Hindberg tar upp att det i Föräldrabalken står att barns behov av nära och god kontakt med föräldrarna är väldigt viktigt. Barns behov kan ibland rangordnas i en behovstrappa där kroppsliga behov kommer först därefter behov av trygghet, gemenskap, tillgivenhet, uppskattning samt självförverkligande. Dessa behov kan i grova drag också indelas i grundläggande behov, även om de på djupet inte är lika avgörande som de grundläggande behov som handlar om mat, vatten omvårdnad och skydd med mera skriver Hindberg. Barnet skadas djupt och allvarligt om de inte får de grundläggande behoven tillgodosedda. Om barnet inte får den psykiska och fysiska kontakt som det behöver kan det leda till att barnet blir deprimerat, passivt, stannar upp i vikt och längdutvecklingen. Barn liksom vi vuxna har behov av att mötas med kärlek och respekt för att inte utvecklas negativt. En stark och varm bindning mellan föräldrarna och barnet är viktigt för att barnets normala känslomässiga utveckling (Hindberg, 2007).

Detta är även behov som Abraham Maslows beskriver och lyfter fram i sin behovstrappa en förklaringsmodell inom psykologin för hur människor prioriterar sina behov skriver Larsson-Swärd (2009).

2.6 Vad lagen säger om anmälningssplikten

I den här delen kommer det lyftas fram vilka skyldigheter vi som förskollärare har gentemot de barn som far illa, vad lagen säger om pedagogers anmälningssplikt, hur och vad man bör veta när man som pedagog ska göra en anmälan.

2.6.1 Anmälningssplikt

I Föräldrabalken (Föräldrabalken, 1983:47) står det att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och god uppfostran, barnen ska behandlas med respekt för sin individualitet och får inte på något sätt utsättas för kroppslig bestraffning eller någon form av kränkande behandling. Man ska alltid utgå från vad som är det bästa för barnet. FB tar även upp vilka skyldigheter och rättigheter föräldrar har när det gäller vårdnads och förmyndarfrågor (Föräldrabalken, 1983:47).

Olsson (2011) skriver att anmälningssplikten är ett barns yttersta skydd och att all personal som bedriver en verksamhet som berör barn är skyldiga att anmäla till socialnämnden vid

kännedom om eller misstanke om att ett barn far illa. Fahrman (1993) skriver att lagen är tydlig, den som arbetar med barn och får kännedom om att barnet far illa *skall* anmäla. Det är barnets bästa man måste ha för ögonen.

2.6.2 Vad som gäller och hur man går tillväga vid en anmälan

Om det är ett akut fall menar Olsson (2011) att en anmälan kan ske muntligt, men bör så snart som möjligt kompletteras i skrift. Socialtjänsten brukar avgöra om en muntlig gjord anmälan måste kompletteras eller inte. Justitieombudsmannen har uttalat att en anmälan bör var skriftlig då denna dokumentation kommer att ligga till grund för socialtjänstens vidare bedömning i ärendet, så om fallet inte klassas som akut så bör det vara en skriftlig anmälan (Olsson, 2011). Idag eftersträvas av socialtjänsten att förskolan/skolan ska göra en anmälan i ett trepartsmöte då föräldrarna är närvarande, detta för att socialtjänsten snabbare möter familjen, föräldrarna får tidigt höra vad oron gäller och får själva ställa frågor och lämna egna synpunkter om misstankarna/fallet som berör barnet (Olsson, 2011)

Olsson (2011) tar också upp att en anmälan till socialtjänsten ska göras så fort som möjligt vid minsta misstanke även om det är ostyrkta och svårtolkade fall. En anmälan får inte fördröjas, i lagtexten står det att anmälan ska ske genast. Den tid som finns är att ett så kallat rådrum, att personalen snabbt får tid att prata igenom och överväga med arbetskollegorna, chefen eller aidentifierat rådgöra med någon från socialtjänsten. Olsson skriver att den som gör en anmälan till socialtjänsten blir i praktiken någon i verksamheten vanligen en chef även om det i socialtjänstlagen Kap 14 står att alla har anmälningsplikt. Fördelar med det är att anmälan blir en tydlig ledningsfråga med chefen som ansvarig, då den som anmäler kan vara osäker på hur och vad man ska anmäla. En anmälan är inte gjord om den inte har kommit fram till socialnämnden. Det kan vara så att verksamhetens chef inte vill eller vågar gå vidare med anmälan och då måste den anställde i det här fallet pedagogen själv ta ställning till om en anmälan bör göras eller inte (Olsson, 2011).

2.6.3 Samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten

När det gäller ett samarbete mellan förskola och socialtjänsten har socialtjänsten tidigare fått kritik då förskolan, inte anser att socialtjänsten på djupet vet hur förskolans verksamheter fungerar. Samtidigt tycker de också att socialtjänsten är väldigt reserverade i sin egen verksamhet och svåra att nå (Olsson, 2011). För socialtjänsten är anmälningsplikten en vardaglig företeelse medan det för förskolan är den mest dramatiska och känsloladdade uppgift det kan stöta på inom verksamheten.

För att samarbetet mellan förskola och socialtjänsten ska bli bättre skriver Olsson (2011) att båda parter bör utveckla och skapa goda relationer och en ökad kunskap om varandras verksamheter. Det kan bland annat vara att man besöker varandras arbetsplatser, att socialtjänsten meddelar anmälaren vem/vilka som bedriver en utredning, att man tillsammans går igenom hur ett bra samarbete kan utvecklas och att man informerar och intressera sig för varandras verksamhet (Olsson, 2011).

2.7 Teoretisk utgångspunkt

I denna undersökning kommer jag att ta reda på hur pedagoger beskriver att de bemöter barn som far illa, vilka tecken/signaler man kan upptäcka när man möter barn som far illa samt

vilka skyldigheter pedagogerna beskriver att de har gentemot barnen när de upptäcker ett barn som far illa. Enligt FN:s barnkonvention (UNESCO, 1989) så har samhället ett ansvar för att prioritera barn och unga bland annat när det gäller barns hälsa och välmående, samt barn och ungas rättigheter. Barnkonventionen säger också att samhället ska erbjuda alla barn skydd och stöd (UNESCO, 1989). I detta arbete används en teoretisk utgångspunkt utifrån den medicinske sociologen Aaron Antonovskys hälsoteori där han förklarar betydelsen av att ha en hög KASAM, det vill säga, känsla av sammanhang.

Jacobsson (i Pihlgren, 2011) hänvisar till Antonovskys hälsoteori där KASAM är ett förhållningssätt och ett av grundfundamenten för att klara av olika psykiska och fysiska påfrestningar i livet och för att uppnå en god hälsa. Aaron Antonovsky (2005) utvecklade sin hälsoteori på 1970 talet, en av de faktorer som Antonovsky menar är grundläggande för att klara fysiska och psykiska påfrestningar i livet är att ha en hög KASAM, vilket innebär att ha en hög känsla av sammanhang. KASAM är ett förhållningssätt och för att uppnå en hög känsla av sammanhang menar Antonovsky att man måste hitta en balans mellan de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

- Den första komponenten *begriplighet* beskrivs som en kognitiv komponent och handlar om en persons förmåga eller oförmåga att förstå och bedöma den verklighet man lever i.
- Den andra komponenten *hanterbarhet* beskriver Antonovsky som en handlingskomponent, en persons förmåga att hantera och möta omgivningen, påfrestningar och krav som man utsätts för. Detta kan då vara med hjälp av personens egna resurser, men även med hjälp av det sociala stöd som denne har tillgång till från exempelvis vänner, släkt, familj och det nätverk som finns omkring.
- *Meningsfullhet* är den tredje och sista komponenten inom KASAM och beskrivs som en motivationskomponent, en emotionell komponent. Genom att ha tillgång till betydelsefulla delar som delaktighet och känsla av att kunna påverka sin situation så skapas förutsättningar för att känna motivation.

Jacobsson (i Pihlgren, 2011) beskriver Antonovskys hälsoteori där han lyfter fram att människor har olika stark KASAM. Styrkorna i KASAM, känslan av sammanhang, kan variera mellan stark och svag och kan påverkas av situation, resurser, motivation och belastning. ”En stark KASAM innebär att ha medvetenhet om sina känslor, ha resurser och verktyg mot hot och kunna mobilisera kraft, att ha lösningar på problem, ha hög motivation och en stark självkänsla. Att ha en svag KASAM innebär oroskänslor, ångest, svag motivation och kraftlöshet, avsaknad av resurser och verktyg mot hot och en låg självkänsla” Jacobsson (i Pihlgren, 2011, s. 99).

Antonovsky (2005) beskriver att en engagerad inställning skapar ett starkare skydd mot ohälsa samt ett bättre känslomässigt välmående. De tre begreppen bör ses som en helhet och bidrar till en känsla av sammanhang, ju högre KASAM en person har desto bättre är förutsättningarna att klara påfrestningar på ett tillfredställande sätt.

Jacobsson (i Pihlgren 2011) förtydligar att en annan viktig komponent i Antonovskys teori är att kunna hantera påfrestningar, detta bidrar till att hälsan bevaras och innebär att personen har tillgång till *generella motståndsresurser* (GMR). Antonovsky menar att GMR kan handla om att en person har tillgång till socialt stöd, sysselsättning, medel och motståndskraft samt självtillit, god självkänsla, livlinor/relationer, samt att personen upplever sig ha ett värde. Hon beskriver ett exempel på vad GMR för ett barn kan vara i vardagen:

En flicka som upplever trivsel, trygghet och glädje i hemmet, skolan och på fritidshemmet. Hon har många kamrater, gör roliga saker på fritiden, i skolan och på fritidshemmet. Hon mår bra på många sätt och känner ett värde som människa (Jacobsson i Pihlgren 2011, s.101).

När dessa viktiga beståndsdelar inte uppfylls kallas det istället för *generell motståndsbrist* GMB vilket då istället bidrar till ohälsa. *Generell motståndsbrist* (GMB) innebär alltså att personen har exempelvis:

brist på självtillit, bristande tillit till andra, låg självkänsla, brist på socialt stöd och relationer/livlinor, upplevelse av utsatthet, utstötthet, utanförskap men också att sakna sysselsättning, befinna sig i fattigdom eller i krig (Jacobsson i Pihlgren 2011, s.101).

3 Metodval

Här presenteras vilken metod som används under arbetet med insamling av information. Urvalsgruppen för intervjuerna och tillvägagångssättet när det gäller valet av undersökningsområdet tas också upp i denna del. Examensarbetets syfte är att belysa viktiga kännetecken och handlingssätt som förskollärare kan använda sig av för att lyckas hjälpa barn som far illa och misstänks fara illa. Undersökningen genomfördes med hjälp av en kvalitativ utgångspunkt.

3.1 Kvalitativ metod

Trost (2010) skriver i sin bok *Kvalitativa intervjuer* att om frågeställningen handlar om att man vill ta reda på hur ofta, vanligt/många något är, så rekommenderas att man gör en kvantitativ undersökning. Men om frågeställningen handlar om att försöka förstå och hitta mönster så ska man göra en kvalitativ undersökning. Han tar upp att om man vill komma ”åt livet” (Trost 2010, s.53) alltså förstå hur människor, i det här fallet pedagogerna tänker, handlar, resonerar och känner bör man göra en kvalitativ undersökning.

Studien genomfördes med hjälp av en kvalitativ undersökning för att på så vis få möjlighet att ta del av pedagogers tidigare erfarenheter och upplevelser av barn som far illa. En kvalitativ undersökning kan bland annat genomföras med hjälp av intervjuer och syftet med intervjun är då att få en förståelse för individens egna upplevelser av ett visst fenomen. Patel & Davidsson (2003) beskriver att den kvalitativa intervjuens syfte är att identifiera och upptäcka egenskaper och intervjupersonens uppfattningar/livsvärld om ett visst fenomen. Eftersom det är intervjupersonens egna upplevelser som ska belysas, kan aldrig den kvalitativa intervjun ges färdiga svarsalternativ att välja mellan. De frågor som ställs måste ge intervjupersonen möjlighet att förmedla sina egna uppfattningar utan att själva formuleringen av frågan speglar ett förväntat svar (Patel & Davidsson, 2003).

Patel och Davidsson (2003) redogör för att kvalitativa intervjuer så gott som alltid har en låg grad av standardisering eftersom intervjupersonen svarar med egna ord och inte efter förvalda alternativ. Beroende av om frågorna ställs i en förutbestämd ordning eller efter den ordning som faller sig bäst vid det enskilda tillfället så benämns dessa tekniker som hög respektive låg grad av strukturering. Denna undersökning har genomförts med hjälp av intervjuer som haft en låg grad av standardisering samt en hög grad av strukturering, det vill säga att frågorna har ställts i samma ordning till varje person som har intervjuats.

Till min hjälp utarbetade jag en intervjuguide med tio frågor, några av dem med följdfrågor för att fördjupa samt utveckla svaren. Alla de frågor som ställdes var utformade för att få så öppna svar som möjligt och för att dessa svar slutligen skulle bidra till material som kunde ge svar på undersökningens frågeställningar. Nackdelen med att använda sig av intervjuer som metod kan vara att det tar ganska lång tid, vilket kan göra att man inte hinner med så många intervjuer. Trost (2010) menar däremot att det är bättre med ett mindre antal välgjorda intervjuer istället för att göra många intervjuer som blir mindre bra. Patel och Davidsson (2003) förklarar också att det är ett tidskrävande arbete då intervjuerna skall transkriberas men att det är att föredra utifrån att deltagarnas svar då registreras exakt.

3.2 Urval

De personer som undersökningen avser och som tillfrågades om att delta var fyra kvinnor som arbetar som pedagoger inom samma kommun. Först kontaktades inledningsvis förskolechefen för att informera om undersökningen och för att skapa möjlighet för henne att lämna eventuella synpunkter. Önskade även få namn på fyra tillgängliga förskollärare som hade yrkeserfarenhet av barn som far illa. Dessa personer valdes alltså utifrån att alla motsvarade kriterierna för min undersökning, det vill säga utbildade pedagoger med erfarenhet av barn som far illa. Varför jag valde utbildade pedagoger med erfarenhet av barn som far illa grundar sig på att jag önskade ta del av deras erfarenheter och insikter från detta ämnesområde samt att alla skulle ha en teoretisk grund genom utbildning. Dessa personer är alla mellan 43 år och 53 år, vilket har varit en tillfällighet och inte något som jag eftersträvat. Att urvalet har bestått av enbart kvinnor i denna undersökning har även det varit en tillfällighet utifrån tillgänglighet eftersom min efterfrågan endast avsåg pedagoger med yrkeserfarenhet av barn som far illa.

3.3 Genomförande

Kvinnorna kontaktades via telefonsamtal där de fick en förfrågan om att eventuellt medverka i min undersökning. Det gavs då en kortfattad information om undersökningens syfte och att de deltagande personernas identitet och arbetsplats inte skulle avslöjas i undersökningen. Johansson och Svedner (2006) lyfter fram vikten av att de personer som skall intervjuas bör få en pålitlig och tydlig beskrivning av undersökningsmetoderna, undersökningens syfte samt vikten av att deltagarna garanteras anonymitet.

Jag informerade deltagarna om att det insamlade materialet endast skulle finnas till hands för författaren, i det här fallet jag. Alla de fyra tillfrågade förskollärarna med yrkeserfarenhet av barn som far illa valde att delta i undersökningen. Tillsammans med de medverkande bestämdes då även tid och plats för intervjuerna och i samband med detta poängterades också vikten av att sitta ostört. En förfrågan gällande inspelning av intervjun gavs också i samband med detta tillfälle. Patel och Davidsson (2003) beskriver att det krävs att man har intervjupersonens tillstånd för att få göra ljudinspelning av intervjun. Ingen av de tillfrågade pedagogerna hade invändningar om att bli inspelade under intervjun.

Pedagogerna fick i intervjuerna ta del av, och besvara frågorna i samma ordning. Detta beskriver Patel och Davidsson (2003) som standardiserade intervjuer vilket innebär att man ställer likadana frågor i exakt samma ordning till varje intervjuperson. Frågorna som ställts är däremot öppna frågor och har inte några fasta svarsalternativ. Patel och Davidsson (2003) beskriver detta som en ostrukturerad intervju där frågorna lämnar ett stort utrymme att svara inom för intervjupersonerna.

Intervjuerna med pedagogerna genomfördes individuellt, alltså en i taget med mig som intervjuare. Intervjun genomfördes på var och ens arbetsplatser i ett avskilt rum så att vi kunde sitta ostört under intervjuns gång och för att samtidigt kunna värna om samtalets anonymitet vid intervjuerna. Då arbetet behandlar ett känsligt ämne och kan upplevas känsligt bestämde jag mig för att det var viktigt att jag innan intervjun tog mig tid till intervjupersonerna. Tillsammans med den intervjuade förde jag därför inledningsvis ett öppnare samtal om pedagogiska områden som inte rörde undersökningen. Detta för att skapa

en behaglig atmosfär och därigenom försöka bidra till att göra intervjun mer avslappnad och lättare för deltagarna att svara mer öppet och ärligt. Patel & Davidsson (2003) poängterar att intervjuarens roll delvis är att skapa en avkopplande och avspänd stämning. Detta för att hjälpa deltagaren att föra ett för studien betydelsefullt och sammanhängande resonemang kring undersökningens frågeställning.

Under intervjuens gång bandades intervjuerna för att inte riskera att tappa bort viktig information som kommer fram under samtalsgången, detta med tanke på att vi människor oftast pratar fortare än vi skriver. Därför valde jag att spela in för att vara på den säkra sidan och få med all information. Efter intervjuerna gjordes en transkribering av det insamlade materialet för att ordagrant få ner på papper vad som sades, detta för att lättare kunna analysera och bearbeta den insamlade informationen i det kommande arbetet med resultat och analysdelen.

3.4 Studiens trovärdighet

Med tanke på att jag har erfarenhet av att som barn fara illa och pedagogers bemötande i denna situation, så är det svårt för mig att inte ha någon förförståelse kring detta område i min undersökning. På grund av ovanstående har jag också tidigare erfarenheter av bemötande, både bra och mindre bra bemötanden från vuxna i min omgivning, vilket därmed påverkar mitt engagemang för dessa barn som misstänks fara illa. Detta kan då ha medfört att tolkningar av intervjuer och litteratur påverkats av dessa erfarenheter. Man kan betänka att om jag inte hade haft dessa tidigare erfarenheter så kunde tolkningar och resultat ha sett annorlunda ut. I undersökningen har det därför hela tiden eftersträvats objektivitet, ett neutralt förhållningssätt. Ljudinspelning vid intervjuerna och transkribering av materialet har upplevts vara en god hjälp för att behålla ett neutralt förhållningssätt under studien. Med hjälp av ljudinspelning blir svaren helt identiska med de svar som gavs under intervjun och det blev då lättare att behålla en neutral hållning. Därmed har jag genomgående och medvetet reflekterat över ovanstående faktorer för att uppnå en hög trovärdighet i studien. Jag har tagit del av tidigare forskning och litteratur om ämnet innan intervjuerna, men även under de senaste åren som studerande till förskollärare. Med förförståelse menar Thurén (2004) att det som individen uppfattar alltid tolkas, att man använder sig av sin tidigare erfarenhet och kunskap i tolkningen, i det här fallet tolkningen av det insamlade materialet från undersökningen. Därför blir inte en tolkning av textmaterialet helt objektiv. På grund av detta har jag strävat efter att utföra undersökningen i största möjliga mån neutralt, jag har tagit del av litteratur som beskriver det vetenskapliga arbetet om hur man planerar, genomför och rapporterar en vetenskaplig undersökning. Patel och Davidsson (2003) beskriver att det är viktigt att man alltid försöker eftersträva en neutral syn och att teoretiska kunskaper i minsta möjliga mån ska påverka intervjun och studien i dessa delar.

Jag har eftersträvat en hög reliabilitet i undersökningen genom att använda mig av litteratur och annan forskning för att jämföra det med mina egna upptäckter i undersökningen och därmed försökt skapa en större tillförlitlighet. Jag har även medvetet strävat efter objektivitet och till mitt stöd har jag använt en intervjuguide som är anpassad efter vad studiens frågeställning verkligen efterfrågar. Intervjuguiden är utarbetad så att frågorna ska kunna ställas på så sätt att den intervjuade på ett ärligt sätt ska kunna förmedla vad de tänker, tycker

och känner och inte behöver svara utifrån vad de tror att intervjuaren förväntar sig. Deltagarna ska kunna svara helt efter egna upplevelser, erfarenheter och åsikter utan att de upplever att det läggs någon värdering i deras svar. Innan intervjuerna förklarade jag för pedagogerna att det är deras personliga upplevelser och erfarenheter jag vill ta del av och förtydligade att det inte finns några rätta eller fel svar. Ändå upplevde jag att pedagogerna kände ett visst krav av att svara "rätt" på frågorna, det vill säga att ha tillräckliga kunskaper om de frågor som ställdes i undersökningen.

Jag upplever att de intervjuer som genomfördes gav information för att ge svar på undersökningens frågeställningar. Alla pedagoger gav sitt medgivande till inspelning vid vår första kontakt via telefon, men jag noterade under intervjuerna att de upplevde att det var jobbigt och obehagligt att bli inspelade. Detta kan eventuellt ha påverkat deras svar och svaren kunde kanske ha sett annorlunda ut om jag istället valt att bara föra anteckningar under intervjun. Intervjusvaren blev ofta korta och var begränsade till den ställda frågan, jag kunde därför haft nytta av fler intervjufrågor och följdfrågor för att få mer omfattande svar. Jag tror dock att själva inspelningen var det som hämmade pedagogerna från att svara mer omfattande än vad de gjorde. Studiens trovärdighet bedöms som god. Med hjälp av litteratur som beskriver den vetenskapliga undersökningens arbetsgång har jag i varje steg strävat efter att reflektera och ta del av instruktioner inom de olika delmomenten, detta innebär relevant vetenskaplig litteratur, metodval samt analys och resultat. Genom att tydligt återge hela undersökningens upplägg ges även läsaren möjlighet att ta del av varje händelseförlopp och med hjälp av beskrivningar möjliggörs därmed att läsaren själv kan genomföra en liknande studie för att få fram egna resultat för att bedöma eventuella likheter och skillnader.

3.5 Bearbetning av insamlat material

Varje kvalitativ intervju kräver sin unika metod för att bearbetas. Jag kommer som Patel och Davidsson (2003) beskriver att börja med att *systematisera* materialet vilket innebär att dela upp det, sedan *komprimerar* jag materialet, alltså försöker göra det mindre för att slutligen kunna *bearbeta* och analysera materialet. Detta beskriver Patel och Davidsson (2003) att man gör för att sedan kunna besvara de frågeställningar som man i undersökningen utgått från och för att kunna dra slutsatser.

De intervjuer som jag har gjort har varit ljudinspelade för att sedan transkriberas, alltså skrivs ner på ett papper så att det blir till en text, detta för att jag ska kunna göra en textanalys av det insamlade materialet. Jag har under bearbetningen läst igenom materialet ett flertal gånger och under tiden försökt skriva ner de frågor, funderingar och reflektioner som kom upp under tiden som jag läste igenom materialet. Detta är också något som Patel & Davidsson (2003) rekommenderar att man gör under bearbetningens gång.

När textanalysen var färdig redovisas resultaten från intervjuerna i resultatdelen med en beskrivande text och valda citat, alltså delar av pedagogernas svar från intervjuerna. Jag kommer sedan i slutdiskussionen att väva in citaten och koppla dessa till tidigare vald litteratur samt dra slutsatser utifrån de resultat som framkommit och utkristalliserat sig. Patel och Davidsson (2003) beskriver att man under analysarbetet tolkar textmaterialet och att man

därefter drar slutsatser som sammanfattar resultaten för att lyfta fram det viktigaste som framkommit (Patel & Davidsson 2003).

3.6 Etiska aspekter

Vetenskapsrådet (2002) beskriver att man i en vetenskaplig undersökning skall ta del av och uppfylla vissa etiska kriterier för att ta hänsyn till de individer som medverkar i studien. Dessa krav benämns som Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet – Först kontaktades förskolschefen på telefon för att informera om studien och för att få namnförslag på pedagoger med erfarenheter av barn som far illa. Pedagogerna kontaktades sedan på telefon och de fick då information om studien och att deltagandet var frivilligt, samt att de hade möjlighet att avbryta intervjuerna om de önskade det. Pedagogerna fick även mitt telefonnummer så de kunde ringa vid frågor och funderingar.

Samtyckeskravet – Pedagogerna lämnade sitt samtycke till medverkande i studien muntligt via telefon och det informerades även vid detta tillfälle om att de hade möjlighet att ångra sig om så önskades.

Konfidentialitetskravet – I undersökningen har pedagogerna blivit avidentifierade genom att de har fått fingerade namn. Det insamlade materialet har förvarats på ett säkert ställe så att ingen annan förutom jag och min handledare samt examinator har kunnat ta del av detta. Materialet kommer att förstöras när uppsatsen är inlämnad och godkänd.

Nyttjandekravet- Det insamlade materialet har enbart använts till den avsedda undersökningen och därefter raderas allt insamlat material.

4 Resultat

I den här delen presenteras de resultat som framkommit genom undersökningen och som kan besvaras utifrån studiens fyra frågeställningar. Här presenteras även andra intressanta delar som framkom i resultatet och som är av värde för undersökningen.

4.1 Signaler och tecken på att ett barn far illa

Under intervjuerna med pedagogerna kom det fram att vanliga tecken och signaler som gjorde att de ibland misstänkte att ett barn far illa kunde vara att barnet hade blåmärken på kroppen, det kunde även röra sig om klämmärken på magen eller blåmärken på öron eller armar.

Pedagogen Sara berättar... att dom har blåmärken på kroppen som inte är normala, på normala ställen vill säga överarmarna, öra, kanske klämmärken på magen (Sara).

Andra signaler på att barnet far illa kunde vara att de ofta var smutsiga och hade dåligt med kläder och ombyten, att kläderna inte var anpassade efter barnets storlek eller efter årstiderna. Pedagogerna beskrev också att det kunde röra sig om att barnet inte fick sina behov tillgodosedda, exempelvis att barnet inte fått sin nattsömn och att de ibland kom till förskolan hungriga. En av pedagogerna tog även upp att ett barn kan fara illa beroende på hur familjesituationen såg ut, det kunde exempelvis handla om föräldrar som bråkar och som befinner sig i en skilsmässa, det kunde även handla om att ett syskon i familjen är sjukt. Pedagogen lyfte fram att detta inte alltid är något som syns på utsidan utan mer att det kunde handla om hur barnet mådde känslomässigt.

Lovisa berättar... att de kan bli inåtbunden, att dom liksom får som en skärm framför, att de skärmar av sig, kanske har svårt att leka med andra barn (Lovisa).

Andra tecken som vanligtvis uppmärksammades på arbetsplatserna var om barnen ofta blev arga och aggressiva, att de var utåtagerande eller om barnen istället var väldigt tystlåtna och inbundna. Två av pedagogerna beskrev att dessa signaler kunde innebära att barnet hade svårt att leka med andra barn. Andra tecken och signaler som också framkom i intervjuerna var att barn faktiskt anförtrodde sig och berättade för pedagogerna om saker som hade hänt, ett exempel som framkom var ett barn som talade om att hans pappa slog honom i huvudet.

Pedagogerna upplevde även att de reagerade och misstänkte att ett barn eventuellt far illa om en förälder som hämtade eller lämnade barnet luktade alkohol. De reagerade även om föräldrarna återupprepande hade svårt att passa tider, detta gällde både tillfällen då barnet skulle hämtas eller då barnet skulle lämnas.

4.2 Hur pedagogerna agerar

Alla pedagogerna som intervjuades berättade att de vid misstanke om att ett barn far illa alltid startade med att dokumentera, att de skrev ned vad de såg och vad som sades. Detta för att tydligt se ifall detsamma upprepade sig. En av pedagogerna lyfte även fram vikten av att fotografera, det kunde vara exempelvis när barnet kom med ovanliga blåmärken på kroppen.

Lovisa berättar... att du ska dokumentera och hålla ögonen öppna, då ska man ju egentligen vara ganska så snabb också med en anmälan, fast man vill ju ha lite kött på benen (Lovisa).

De förklarade även att de pratade med arbetskollegerna och förskolechefen om de signaler som de uppmärksammat, de kunde även ibland ringa och rådgöra med socialen för att få klarhet i frågor och vägledning i sitt handlande.

Sofia berättar... jag konsulterar nog mina arbetskollegor och min arbetsledare. Men är det en akutsituation så då är det socialtjänsten (Sofia).

Två av pedagogerna tog upp att de ibland först valde att prata med föräldrarna i en direkt dialog om vad som hänt barnet. Det kunde vara i de fall där det exempelvis fanns blåmärken eller att de upplevde att andra behov hos barnet inte var tillgodosedda, såsom hygien, sömn, kläder eller om varför barnet ofta var hungrigt då det kom till förskolan.

En av pedagogerna berättade även att de vid misstanke om att ett barn far illa ibland såg till att barnet erbjöds mer tid i barngruppen för att föräldrarna skulle få avlastning, hon förklarade att detta gjordes för att lösa situationen kring barnet på ett enklare sätt, att man inte alltid behövde gå vidare och anmäla till socialen.

4.3 Hur pedagoger bemöter barn som far illa

En intervjufråga som ställdes till pedagogerna var vilka personliga egenskaper som de ansåg var av nytta vid bemötandet av barn som far illa. Det som framkom tydligast bland alla pedagoger som intervjuades var förmågan att lyssna på barnet och låta det få prata ut, att man försökte läsa av barnet och förstå vad det menar. En annan viktig egenskap som samtliga pedagoger trycker på är att skapa trygghet och tillit för barnet, att stå nära barnet. Pedagogerna förklarade detta med att då ett barn far illa så blir det än viktigare med trygga vuxna och att skapa en god miljö för barnet på förskolan.

Pedagogen Anna berättar... att du bryr dig om barnen och att de känner förtroende, att de känner sig trygga och kan berätta... här är dom i en trygg värld och att dom ska kunna anförtro sig till oss och lita på oss (Anna).

Pedagogerna nämner även andra egenskaper som de anser är viktiga i bemötandet då ett barn far illa, exempel på dessa egenskaper är att man är ödmjuk men även stark för barnets skull. Att man försöker skapa en dialog med barnet, att man som person är lugn, stilla, öppen, konkret och tydlig, att man som pedagog strävar efter att vara en god förebild.

4.4 Skyldigheter

Det som framkom tydligt under intervjuerna var att pedagogerna var mycket medvetna om sina skyldigheter att anmäla vid minsta misstanke om att ett barn far illa. Alla pedagoger förklarade att de först rapporterar sina misstankar till förskolechefen som därefter gör en anmälan till socialtjänsten.

Pedagogen Sara berättar... misstänker man någonting så är vi ju skyldiga att gå vidare men vi går ju alltid genom chefen först (Sara).

Något som framkom i undersökningen var att pedagogerna brukade rådfråga arbetskollegor eller konsultera socialtjänsten vid misstankar om att ett barn far illa. Pedagogerna berättade att de upplevde situationen med att göra en anmälan som en obehaglig känsla. De nämnde att de kände sig osäkra på hela situationen, frågor som ibland kunde uppstå var exempelvis ”är det

här något som bör anmälas eller ej?” eller ”vad händer sedan?” Men något som tydligt lyftes fram var att pedagogerna tryckte på att de var där för barnets skull och att det var det som de alltid måste utgå ifrån.

4.5 Samarbete mellan förskola och socialtjänst

Pedagogernas upplevelser av samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten var varierade. De berättade att socialtjänsten ibland brukade skicka ut frågeformulär till förskolan då de behövde mer information om ett barns situation. Detta kunde röra sig om hur barnet hade det i förskolan, om pedagogerna hade uppmärksammat något, men pedagogerna förklarade att det kunde handla om vad som helst, att det gällde barnets situation i stort. Några pedagoger upplevde att det inte var några problem att svara på dessa formulär medan andra föredrog att personal från socialtjänsten istället skulle komma till förskolan för att ge pedagogerna möjlighet att förklara med egna ord vad de sett, hört och upplevt. De förklarade att de upplevde detta som ett tydligare sätt att förmedla det de ville ta upp när de fick mötas ansikte mot ansikte. Vanligast var dock att socialtjänsten skickade ut frågeformulär.

Även om alla pedagoger är väl medvetna om vad lagen säger när det gäller socialtjänstens tystnadsplikt så önskas ett mer öppet och enkelt samarbete mellan förskola och socialtjänst. Pedagogerna vill ha mer feedback på vad som händer efter att de kontaktat socialtjänsten, ledde det till en utredning eller inte? Resulterade det i att familjen fick extra stöd och hjälp? Pedagogerna anser att det är svårt att förhålla sig till föräldrarna och barnet när man inte vet vad som händer. Dom vet ju trots allt att föräldrarna har fått information om att förskolan har gjort en anmälan till socialtjänsten. De upplever att många frågor dyker upp i denna ovisshet, räcker det med anmälan eller skall vi göra något mer? Ska vi titta efter något speciellt?

En av pedagogerna som intervjuades ansåg också att det tog lång tid, upp till någon vecka, innan de fick respons från socialtjänsten efter att en anmälan är gjord, något som hon upplevde som anmärkningsvärt.

Pedagogen Anna berättar... vi hade ganska starka misstankar om att, det här barnet var ganska redigt och talade om att en av föräldrarna slog honom och att det även var ganska mycket alkohol med i bilden... jag tror inte att det vart något mer än våran anmälan heller. Jag tror inte det hände någonting mer ser (Anna)

En annan av pedagogerna som intervjuades berättade att hon fått ett mycket bra bemötande och stöd från socialtjänsten då hon gjorde en akutanmälan och barnet därefter blev omhändertaget på plats.

Pedagogen Sara berättar... varje gång som man gör en anmälan, är det ju en fruktansvärd påfrestning för en som personal, det är ju, för det är ju det värsta man kan göra i vårt jobb, samtidigt som det är det bästa för barnet... jag fick väldigt bra stöd av socialen hela den eftermiddagen... för man blir ju helt knäckt efter en sådan sak (Sara).

En annan upplevelse som berörde kontakten med socialtjänsten och som framkom i en av intervjuerna var att socialtjänsten ofta byter personal. Pedagogen önskade mer kontinuitet och att förskola och socialtjänst skulle samarbeta även då det inte gäller en speciell anmälan. Hon upplever att personalbyten ibland har medfört att en och samma anmälan handläggs av flera olika personer från socialtjänsten på grund av att någon slutat och en annan börjat. Hon

berättar vidare att man inom kommunen startat ett barnhälsoteam. Detta innebär ett samarbete där det ingår representanter från förskolan i form av rektor och pedagog, barnavårdscentralen och socialtjänsten samt en läkare. Hon förklarar att när det uppstår frågor kring ett barn så skall man kunna ta hjälp av och rådfråga teamet.

4.6 Övrigt som framkom under intervjuerna

När pedagogerna under intervjun besvarade frågan om vad de ansåg vara ett barns grundläggande behov blev svaren väldigt varierande. Några av pedagogerna tryckte på att det var det här med mat, kläder och hygien, de andra nämnde även trygghet som ett av de mest grundläggande behoven då de uttryckte att om man har trygghet klarar man av resten, då fungerar allt sade en av pedagogerna.

När vi pratade om vad som menas med begreppet barn som far illa så uttryckte pedagogerna att det var ett väldigt brett begrepp, att det kunde handla om mycket, att barnen kunde fara illa både fysiskt och psykiskt. Det kunde även vara sexuella övergrepp/incest och de nämnde också att det kunde innebära att barnen inte får sina behov tillgodosedda såsom omvårdnad, nattsömn, mat och kläder. Att barnen lever tillsammans med föräldrar som missbrukar, eller om barnet bevittnar våld i hemmet. Något som också framkom under intervjuerna var att pedagogerna upplevde att det inte var särskilt ofta som de mötte ett barn som for illa men att det händer och har hänt några få gånger under deras yrkestid som förskollärare.

5 Diskussion och Analys

I diskussionen och Analysen redovisas de resultat som framkommit under intervjuerna genom att utgå från undersökningens frågeställningar och ge exempel på valda citat för att förtydliga vad pedagogerna berättat. Resultaten kommer sedan att analyseras utifrån vald relevant litteratur och teoretiskt perspektiv och därigenom kommer slutsatser att dras.

Mina frågeställningar i denna undersökning är:

- Hur beskriver pedagoger att de upptäcker att ett barn far illa och att de då agerar?
- Hur beskriver pedagoger att de bemöter barn som far illa?
- Vilka skyldigheter beskriver pedagoger att de har när de upptäcker att ett barn far illa?
- Hur beskriver pedagoger att samarbetet mellan socialtjänsten och förskolan fungerar?

5.1 Signaler och agerande

Den första frågeställning i undersökningen lyder *Hur beskriver pedagoger att de upptäcker att ett barn far illa och att de då agerar?*

Barn kan fara illa på flera olika sätt och Hindberg (2007) beskriver att det bland annat kan innebära både psykisk och fysisk misshandel samt sexuella övergrepp. Hon förklarar också att det kan innebära att barnet lever i en hemmiljö där det finns föräldrar som missbrukar droger och alkohol. Antonovsky förklarar i sin hälsoteori att det är grundläggande för en människa att man har en hög KASAM för att klara fysiska och psykiska påfrestningar i livet och han menar att det är viktigt att människan har en balans mellan de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet (Jacobsson i Pihlgren, 2011). Under intervjuerna kom det fram att pedagogerna vid minsta misstanke om att ett barn far illa dokumenterar för att se om signalerna var återkommande, vilket kan kopplas till den första frågeställningen när det handlar om agerande. Genom att pedagogerna väljer att se och notera hur barnet har det, för att därmed kunna stödja barnet på bästa sätt, så ges barnet troligen förutsättningar för att uppleva förmågan av att klara av sin situation. Detta kan kopplas till *hanterbarhet* vilket innebär tillgång till stöd från omgivningen och även med hjälp av sina egna resurser.

I intervjuerna berättade alla pedagogerna att vanliga signaler som får dem att misstänka att barnet far illa exempelvis kunde vara att barnet hade blåmärken på ovanliga ställen på kroppen, något som kan kopplas till undersökningens första frågeställning. Pedagogerna Anna och Sara förklarar att:

... om du kanske har blåmärken efter kroppen och så här, och de mindre barnen byter du ju blöjor på och så här, då har du ju mer närkontakt där. De äldre barnen kan ju ha långärmade tröjor så du upptäcker det inte lika lätt på dem (Anna).

... att dom har blåmärken på kroppen som inte är normala, på normala ställen vill säga överarmarna, öra, kanske klämmärken på magen... (Sara).

Annat som också framkom tydligt i intervjuerna var då pedagogerna kunde se att barnet inte fick sina behov tillgodosedda såsom exempelvis kläder och hygien, detta kan därmed kopplas

till den första frågeställning om hur pedagoger upptäcker barn som misstänks fara illa. Hindberg (2007) beskriver att även detta är en form av misshandel. Hon förklarar detta med att barn lever i försummelse då de exempelvis inte får den omvårdnad och det skydd som de har behov av. Hon förklarar vidare att dessa behov innefattar mat, dryck, sömn, hygien och kläder samt tillsyn. Antonovsky beskriver att *begrifflighet* är en kognitiv komponent och en viktig beståndsdel för att uppnå KASAM. Detta innebär en persons förmåga att förstå och bedöma sin egen verklighet (Pihlgren, 2011). Om barnet inte får sina grundläggande behov tillgodosedda utan lever och växer upp i en otillfredsställande miljö så finns det en risk för att barnet inte förstår och begriper vad det är som händer, vilket kan innebära att denna komponent inte uppnås. Detta är även behov som Maslow lyfter fram i sin behovstrappa. Han delar upp de mänskliga behoven i fem olika steg och förklarar att ett av de grundläggande behoven är människans fysiska behov såsom mat dryck och sömn (Larsson- Swärd, 2009). Pedagog Lovisa delar med sig av sina erfarenheter och säger att:

... enkla tecken är ju det här med smutsighet, dåliga kläder, kanske inte kläder när det kommer, när det bli vinter (Lovisa).

Lundén (2010) beskriver även andra tecken hos barn som far illa. Det kan vara att barnet är tyst och inåtvänt, eller att barnet är aggressivt och utåtagerande. Dessa signaler är också något som framkom i intervjuerna och Anna och Lovisa berättar i intervjun:

... sen finns också dom barn som blir inåtvänd, tyst inte säger någonting, sen finns det också barn som blir arga och slåss, eh aggressiv (Lovisa).

... att de kan bli inåtbunden, att dom liksom får som ett skärm framför, att de skärmar av sig, kanske har svårt att leka med andra barn (Anna).

Citaten ovan kan kopplas till min första frågeställning när det handlar om att upptäcka barn som misstänks fara illa. Iwarsson (2010) beskriver att ett barn som far illa kan bära på många olika sorters känslor såsom ilska, irritation, sorg och ångest. De trycker på att det är viktigt att försöka förstå och upptäcka barnets signaler. Larsson - Swärd (2009) tar upp vikten av att pedagoger innehar grundkunskaper inom det specialpedagogiska området eftersom det är nödvändigt för att kunna upptäcka och stödja barn som far illa. Detta är något som pedagogen Sara tar upp i intervjun. Hon uttrycker ett önskemål om mer kunskap för att kunna upptäcka och att tyda signaler samt hur man bör agera när man möter ett barn som far illa.

Antonovsky beskriver de personliga resurser som enligt hans hälsoteori bidrar till en hög KASAM, GMR, generella motståndsresurser. Han förklarar även vilka signaler som kan tyda på brist på dessa resurser, GMB, generell motståndsbrist, och att detta då innebär att personen har svag självförtroende, bristande förtroende till andra, låg självkänsla, brist på socialt stöd och relationer, upplevelse av utsatthet, utstötthet, utanförskap men det kan också innebära att sakna sysselsättning (Jacobsson i Pihlgren, 2011). Bristen på kunskap hos pedagogerna kan leda till att man inte upptäcker om ett barn har generell motståndsbrist, GMB, och därför inte kan vara det stöd som ett barn som far illa behöver.

Drugli (2003) beskriver att barnets signaler ofta går förbi omgivningen eller så misstolkas dessa. Hon förtydligar att ju bättre man känner barnet desto större möjligheter har man att

upptäcka en eventuell situation med bristande omsorg. När det gäller de intervjuade pedagogerna så uttrycker de en osäkerhet i tolkningen av signalerna hos barnet, en osäkerhet i var gränsen går, handlar det verkligen om ett barn som far illa? En osäkerhet i att vara tillräckligt säkra för att göra en anmälan.

Sexuella övergrepp skriver Hindberg (2007) är en form av misshandel, detta innebär att den vuxna som ansvarar för barnets vård eller uppfostran på ett eller annat vis kränker barnets integritet både psykiskt och fysiskt samt utnyttjar barnet sexuellt. Det kan ske genom att barnet utnyttjas i pornografiska föreställningar, eller utsätts för blottning eller fysiska beröringar såsom smekningar av olika kroppsdelar. Under intervjun med pedagogerna var det två pedagoger som nämnde incest, de beskrev incest som sexuella övergrepp. Båda pedagogerna som uttryckte detta sa det i ett sammanhang där de förklarade att de inte hade varit med om att ett barn i verksamheten hade utsatts för något sådant. Pedagogerna Sara berättade dock att hon tyckte att det var ett svårt område, hon påpekade även att bristen av kunskapen kring just detta område kan ha lett till att hon tidigare kan ha missat dessa barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp. Detta kan kopplas till min tredje frågeställning angående vad pedagoger beskriver att de har för skyldigheter.

... eftersom jag jobbat så många år och inte anmält någon mot det så borde jag ju ha missat det, och då är det ju någonting i min kunskap som fattas som jag inte har fått med mig (Sara).

Att de båda pedagogerna ändå lyfter fram begreppet incest och sexuella övergrepp tyder på en medvetenhet om området samt en medvetenhet att det existerar. Bristen på kunskap om området tror jag kan bidra till det som Drugli (2003) skriver om att barnets signaler ofta går förbi omgivningen eller också misstolkas dem.

När det kommer till hur pedagogerna beskrev att de agerade vid misstanke om att ett barn far illa berättade de att de alltid började med att dokumentera vad de iakttagit och uppmärksammat, vilket också är en del av svaret på min första frågeställning. Dessa dokumentationer kunde bestå av exempelvis fotografier eller anteckningar. Pedagogerna lyfter även fram att de brukar samtala med sina kollegor, kontakta chefen eller rådgöra med socialen vid misstanke om att ett barn far illa och kan kopplas till min första frågeställning. Eva förklarar:

... jag konsulterar nog mina arbetskollegor och min arbetsledare. Men är det en akutsituation så då är det socialtjänsten... Vi kan ju också konsultera socialtjänsten utan att utlämna ett barn om vi vill det... utan att röja identiteten på barnet (Sofia).

Olsson (2011) förklarar att en anmälan till socialtjänsten skall göras så fort som möjligt vid minsta misstanke om att ett barn far illa. I intervjuerna framkom dock att pedagogerna kände en viss osäkerhet inför när det var dags att anmäla sina misstankar till socialtjänsten. De uttryckte att de ville känna sig säkra genom att med hjälp av dokumentationen se att olika signaler återupprepade sig och att de ville "ha mer kött på benen" (Lovisa). Anna och Lovisa berättar:

... i en arbetsstund och målar till exempel så får man oftast höra en massa, och då skriver vi upp det, och sen om det händer, ja flera gånger så då blir man ju så, att man måste tro på barnen... alltså man ju va lite osäker på om det är så, eller om det inte är så (Anna).

... att du ska dokumentera och hålla ögonen öppna, då ska man ju egentligen vara ganska så snabb också med anmälan, fast man vill ju också ha lite kött på benen... (Lovisa).

I intervjuerna framkom tecken på att pedagogerna upplevde en viss osäkerhet när det gäller delar av sitt agerande och sina tolkningar av signaler som omfattar barn som far illa. Detta kan troligen medföra att pedagogerna kan missa signaler och tecken hos barnet som tyder på att barnet far illa. Osäkerheten kan även innebära att en anmälan inte görs omedelbart eller att den helt enkelt uteblir på grund av osäkerhet och för lite kunskap om området.

Organisationen Rädda Barnen (2013) lyfter även fram att barn som bevittnar våld i hemmet och lever tillsammans med föräldrar som missbrukar droger och alkohol också utsätts för en form av psykisk misshandel. Tre av pedagogerna nämner i intervjuerna några exempel på hur barn kan fara illa i hemmiljön. De berättar att det kan handla om att barnet far illa på grund av att mamman och pappan bråkar eller att föräldrarna kommer till förskolan och luktar alkohol, detta är även något som kan kopplas till min första frågeställning. Anna delar med sig av en tidigare erfarenhet av ett alkoholrelaterat fall där pedagogerna förstod att föräldern missbrukade alkohol hemma, men inte vid hämtning eller lämning vid förskolan:

... det var en som hade dom problemen då, men det var... eller jag tycker... alltså det vart liksom aldrig någonting. Det enda som är nu tror jag är att det barnet inte sover hos den föräldern, utan det är mer där dagtid och den går i skolan nu (Anna).

Pedagogens beskrivning tyder på att hon upplever en osäkerhet, att hon går och tänker på om de i det här fallet borde gjort en anmälan. Att hon över huvud taget tar upp fallet kring det här barnet visar på att hon fortfarande tänker på ifall hon borde ha agerat och gjort mer än det som hon gjorde. Jag tolkar att hon försöker prata sig själv tillrätta genom att berätta och förklara att barnet i det alkoholrelaterade fallet idag faktiskt har en fungerande vardag. Samtidigt går hon snabbt över på ett annat fall där de faktiskt agerade trots vaga misstankar som visade sig vara utan grund. I det fallet var det ett barn som inte kom till förskolan som avtalat och ingen svarade på telefonen. Här valde pedagogen att tillsammans med sin chef åka hem till familjen för att se att allt stod rätt till.

Hennes osäkerhet verkar i det här fallet vara något som har följt henne under flera år. Olsson (2011) lyfter fram att all personal som bedriver en verksamhet som berör barn är skyldiga att anmäla till socialnämnden vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa. Han förtydligar även att anmälningsplikten är ett barns yttersta skydd (Olsson 2011). Genom att barnet i det alkoholrelaterade fallet inte längre sover hos den ena föräldern idag så tolkar jag det som att det vid detta tillfälle fanns ett behov av skydd för barnet. Pedagogens osäkerhet i det här fallet har lett till att en anmälan uteblev trots skyldigheter vid minsta misstanke. Även då det gäller ostrykta och svårtolkade fall tydliggör Olsson (2011) att en anmälan inte får fördröjas.

5.2 Bemötande

Den andra frågeställning i undersökningen lyder *Hur beskriver pedagoger att de bemöter barn som far illa?*

Under intervjuerna med pedagogerna kom det fram vilka viktiga egenskaper som de ansåg vara av stort värde för att kunna bemöta ett barn som far illa. Detta kunde bland annat vara egenskaper såsom att man är lyhörd, ödmjuk, tydlig, öppen, lugn och stilla som person. Samtliga pedagoger berättade hur viktigt det var i ett bemötande att man som pedagog strävar efter att skapa tillit och trygghet för barnet vilket också är svaret på min andra frågeställning. Att känna säkerhet i form av trygghet och skydd är även något som Maslow beskriver som ett av de grundläggande behov som ett barn behöver. Pedagogerna förtydligade under intervjun även vikten av att lyssna på barnet. Pedagogerna berättar:

... att du bryr dig om barnen och att de känner förtroende, att de känner sig trygga och kan berätta... här är dom i en trygg värld och att dom ska kunna anförtro sig till oss och lita på oss (Anna).

Pedagogerna Sara tar under intervjun upp att det händer att barnen under vissa arbetsstunder, till exempel då de målar, anförtro sig till personalen på förskolan. Lundén (2010) förklarar att några kännetecken och beteenden hos barn som far illa kan vara att barnen uttrycker i ord eller visar genom sitt beteende saker som har hänt eller som de varit med om. Att barnen på Saras förskola vid ett flertal gånger anförtrott sig till henne och även till andra arbetskollegor på förskolan, innebär troligen att pedagogerna har lyckats i sitt bemötande med att skapa en trygghet och tillit mellan personal och barn.

Drugli (2003) skriver att det är många barn som kommer till förskolan som är i behov av stöd beroende på att det brister i omsorg och omhändertagande från föräldrarnas sida. Detta innebär därmed att ansvaret för att hjälpa och tillgodose barnets behov allt större läggs på förskollärarna. Hon menar att det blir än viktigare att barnet bemöts av vuxna med stora öron, stora ögon samt ett stort hjärta (Drugli, 2003). Antonovsky skriver att betydelsen av att känna delaktighet och att ha en känsla av att kunna påverka sin situation är viktigt för att uppleva meningsfullhet, vilket är den tredje komponenten för att uppnå KASAM (Jacobsson i Pihlgren, 2011). Att pedagogerna får barnen att känna delaktighet och en upplevelse av att kunna påverka sin situation skapar förutsättningar för att barnen skall kunna uppleva meningsfullhet. Barnen blir delaktiga i sin situation genom att de blir lyssnade på, på samma sätt blir pedagogerna delaktiga i barnets situation genom att lyssna och vara närvarande. Att bli lyssnad på bidrar på så sätt till en upplevelse av att kunna påverka och att känna delaktighet i sin egen situation. Pedagogerna i förskolan blir troligare än viktigare för de barn som far illa.

Ett bra bemötande förutsätter att man visar respekt för och lyssnar på den person man möter. Viktigt är också att den person som bemöts känner sig sedd och betydelsefull, då detta är delar av de mänskliga behov vi behöver i kontakt med andra människor. Hon förtydligar vikten av att se människan bakom hennes handlingar och bakom det som han/hon har att säga, vilket förutsätts av att vi själva måste ha en känsla av att bli sedd för att kunna se andra (Larsson, 2011). Även Maslow lyfter i sin behovstrappa fram behovet av att bli sedd och att ha en egen identitet (Larsson - Swärd, 2009). Pedagogerna Sofia och Anna berättar i intervjuerna:

... en trygg vuxen som de kan känna sig bekväm hos...att vara öppen och inbjudande, att de kan komma till mig och berätta om det är någonting, att dom känner det, att man är en trygg vuxen... (Sofia).

... att man tar hand om det här barnet, man liksom ömmar om det och tar det intill sig... att du bryr dig om barnen och att de känner förtroende och att de känner sig trygga och kan berätta för mig... att vi verkligen tror på dom (Anna).

Citaten ovan besvarar undersökningens andra frågeställning. Pedagogerna som jag intervjuat berättar att de strävar efter att barnen skall uppleva trygghet och tillit, de värderar även starkt vikten av att lyssna på vad barnen har att säga. Detta tyder på att pedagogerna respekterar barnen och samtidigt tar sitt ansvar som förskollärare, att de finns där, att de försöker se och stötta samt försöker skapa en lugn och trygg miljö för barnen att vistas i.

Att pedagogerna bemöter barnen genom att lyssna, skapa förtroende och trygghet bidrar troligen till det som Gustafsson (2004) förklarar närmare är viktigt för barn, att någon ser, bryr sig om och förstår. Detta är även något som återfinns i Maslows behovstrappa. Han förklarar att människan har sociala behov, att varje individ behöver tillgång till en kärleksfull omgivning. Han tar även upp att människan har behov av att känna trygghet och skydd, samt att få bli sedd (Larsson - Swärd, 2009). Citaten ovan visar på att pedagogerna är medvetna om vikten av att tillfredsställa dessa behov hos barnen på förskolan.

Även Linder och Breinhild Mortensen (2010) förklarar att den empatiska förmågan har betydelse i bekräftelsen av barnet. Att man visar inlevelse, förståelse och uppskattning för barnets ansträngningar, känslor och initiativ. Detta är något som pedagogerna verkar göra då de väljer att bemöta och aktivt lyssna på de tecken och signaler som barnen väljer att på olika sätt uttrycka.

5.3 Skyldigheter

Den tredje frågeställning i undersökningen lyder *Vilka skyldigheter beskriver pedagoger att de har när de upptäcker att ett barn far illa?*

I Föräldrabalken står det att varje barn har rätt till omvårdnad, trygghet och god uppfostran, barnet skall behandlas med respekt för sin individualitet och får inte på något sätt utsättas för kroppslig bestraffning eller någon form av kränkande behandling (Föräldrabalken, 1983:47). Fahrman (1993) skriver att lagen är tydlig, den som arbetar med barn och får kännedom om att ett barn far illa skall anmäla, även Olsson (2011) poängterar vikten av att anmäla vid minsta misstanke. För att kunna hantera yttre påfrestningar förklarar Antonovsky att det är viktigt med en stark KASAM, känsla av sammanhang. Detta innebär medvetenhet om sina känslor, att ha resurser och verktyg mot hot och att kunna mobilisera kraft, att ha lösningar på problem, ha hög motivation och en stark självkänsla (Jacobsson i Pihlgren, 2011). För att barnen skall kunna uppleva en stark KASAM blir det troligare än viktigare att pedagoger ser och upptäcker om ett barn far illa. Detta kan då bidra till och skapa positiva förutsättningar för att barnet skall klara av både fysiska och psykiska påfrestningar i livet. Därmed kan pedagogerna se till att barnet får det stöd och den hjälp det behöver.

Pedagogerna i intervjuerna lyfter fram att de är väl medvetna om sina skyldigheter att anmäla till rektor och socialtjänst vid misstanke om att ett barn far illa och detta besvarar då min tredje frågeställning. Larsson - Swärd (2009) skriver att pedagoger är en viktig del av små barns livsmiljö och hävdar att pedagogerna redan i förskolan kan se om ett barn far illa.

Att Larsson - Swärd (2009) hävdar att pedagoger redan i förskolan kan se om ett barn far illa eller inte, är en något förhastad och förenklad slutsats om man ser till resultatet i min undersökning. Detta med tanke på att alla pedagoger inte har samma förmåga att se och upptäcka om ett barn far illa beroende av exempelvis personliga egenskaper, utbildning samt kunskap om barns grundläggande behov och vad ett barn som far illa faktiskt innebär. Trots att pedagogerna i intervjuerna var väl medvetna om sina skyldigheter att anmäla så fanns det antydning till en viss osäkerhet. Två av pedagogerna uttryckte under intervjun:

... ofta tror jag att man väntar för länge för man tänker att det är nog inte så farligt eller det går nog i alla fall... då skall man ju egentligen vara ganska så snabb och så... med anmälan. Fast man vill ju också ha lite kött på benen (Lovisa).

... jag har lämnat uppgifter till socialtjänsten på begäran som har kommit... man har haft en känsla av att någonting kanske är... och så har man verkligen inte... då har det kommit en anmälan där man har fått lämna uppgifter, det har jag varit med om flera gånger (Sofia).

I stället är det rimligt att anta, vilket även Hindberg (2007) tar upp, att brist på kunskap om vad ett barn som far illa är, kan göra att man av olika skäl väljer att blunda för vad man ser. Pedagogens personliga egenskaper har troligen också stor betydelse och även Linder och Breinhild Mortensen (2010) förklarar att omsorgsgivarens empatiska förmåga, det vill säga omsorgsgivarens förmåga att leva sig in i och förstå en annan människa, gör det möjligt för den vuxna att uppfatta barnets behov. Kunskap om skyldighet att anmäla vid minsta misstanke är en ganska komplex företeelse. Att ha kunskap om sina skyldigheter och vara vaksam innebär inte att det är självklart att man har de personliga egenskaper som krävs för att upptäcka om ett barn far illa. Olsson (2011) tar upp att det i Socialtjänstlagen kapitel 14 står förtydligt att alla som misstänker att ett barn far illa har en anmälningsskyldighet till socialtjänsten. Han förklarar att en anmälan till socialtjänsten vanligtvis sker av en förskolechef men att lagen är tydlig på att om chefen av något skäl väljer att inte anmäla så har pedagogen ett eget ansvar att ta ställning till om en anmälan bör göras. Pedagogerna berättar:

... vi anmäler aldrig själva utan det ska alltid gå genom rektorn (Lovisa).

... det är inte vi som gör anmälan utan det är förskolechefen som gör anmälan till socialen (Anna).

... jag konsulterar nog mina arbetskollaboratorer och min arbetsledare. Men är det en akutsituation så då är det socialtjänsten, men vi har ju vår arbetsledare väldigt tätt knuten till oss så det blir ju naturligt att man konsulterar henne... (Sofia).

... misstänker man någonting så är vi ju skyldiga att gå vidare men vi går ju alltid genom chefen först (Sara).

Alla pedagogerna som deltog i intervjuerna berättade att en anmälan till socialtjänsten görs av förskolechefen men att de i första hand rådgör med sina arbetskollaboratorer vilket också kan kopplas till min tredje frågeställning i undersökningen. Pedagog Sofia talade även om att hon inte hade någon tidigare erfarenhet av att anmäla, dock var hon den enda av pedagogerna som tryckte på att man vid akutfall kontaktar socialtjänsten.

Att de andra pedagogerna så uppenbart beskriver att anmälan alltid görs av förskolechefen tyder på att de inte är medvetna om sitt ansvar att gå vidare om chefen skulle välja att inte anmäla. Utifrån vad pedagogerna säger verkar det som att det största ansvaret därmed läggs på chefen och att det då slutligen blir chefen som avgör om det skall bli en anmälan till socialtjänsten eller inte. Olsson (2011) trycker på pedagogens egna ansvar och beskriver att en anmälan inte är gjord om den inte har kommit fram till socialnämnden.

Intervjusvaren kan tolkas som att pedagogerna i det här fallet förlitar sig på chefen och att de inte förmedlar sitt eget ansvar att se till att anmälan till socialtjänsten blir gjord. För att förtydliga det som Olsson (2011) beskriver: om pedagogen själv bedömer att det finns ett behov av en anmälan så är det viktigt att pedagogen är medveten om att en anmälan inte är gjord förrän den kommit fram till rätt instans.

5.4 Samarbete

Den fjärde och sista frågeställning i undersökningen lyder *Hur beskriver pedagoger att samarbetet mellan socialtjänsten och förskolan fungerar?*

Samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten har tidigare fått kritik då förskolan anser att socialtjänsten inte på djupet känner till hur förskolans verksamheter fungerar. Samtidigt anser förskolan att socialtjänsten även är väldigt reserverade i sin egen verksamhet och svåra att nå (Olsson, 2011). Komponenterna *hanterbarhet och meningsfullhet* beskriver Antonovsky som en persons förmåga att hantera och möta omgivningen samt klara av de påfrestningar och krav man utsätts för. Meningsfullhet menar Antonovsky är att man har tillgång till betydelsefulla delar såsom delaktighet och känsla av att kunna påverka sin omgivning (Pihlgren, 2011). Barn som lever i en miljö där de inte får sina behov tillgodosedda, och kanske inte ens är medvetna om detta anser jag verkligen behöver allt stöd och all hjälp de kan få. Därför är det rimligt att tänka att samarbetet mellan pedagoger och socialtjänst borde vara första prioritet, från båda parter håll, att de i ökad utsträckning försöker skapa förutsättningar för ett bättre samarbete och mer kunskap om varandras verksamheter. Detta för att samarbetet bättre skall gynna barnets behov.

Samtliga pedagoger som intervjuades berättade att samarbetet med socialtjänsten i huvudsak består av att de ibland rådgör med socialtjänsten och att de besvarar frågeformulär som socialtjänsten skickar ut till förskolan. Det kan röra sig om tillfällen då förskolan gjort en anmälan men även då socialtjänsten utreder ett fall där inte förskolan har kännedom om det. Tre av pedagogerna tog upp att de önskar ett mer enkelt samarbete och mer feedback från socialen efter att en anmälan är gjord. Dessa beskrivningar ovan besvarar undersökningens fjärde och sista frågeställning. Pedagogen Anna förklarar att det kan ta väldigt lång tid från det att man har gjort en anmälan tills att socialen ringer tillbaka till förskolan. Anna beskriver att detta medför att personalen oroar sig för barnet och att de funderar över om något verkligen sker. Hon ger ett tydligt exempel på vad hon menar med detta:

... vi hade ganska starka misstankar om att, det här barnet var ganska redigt och talade om att en av föräldrarna slog honom och att det även var mycket alkohol med i bilden... jag tror inte att det vart något mer än våran anmälan heller. Jag tror inte det hände någonting mer sen (Anna).

Olsson (2011) tar upp att det här med anmälningsplikt för socialtjänsten är en vardaglig företeelse medan det för förskolan är den mest dramatiska och känsloladdade uppgift de kan stöta på inom verksamheten. Pedagogerna Sara berättar om ett fall som hon har erfarenhet av då hon var tvungen att göra en akutanmälan till socialtjänsten. De ingrep då och omhändertog detta barn, hon berättar även hur hon upplevde situationen av att anmäla och om det positiva stödet som hon fick:

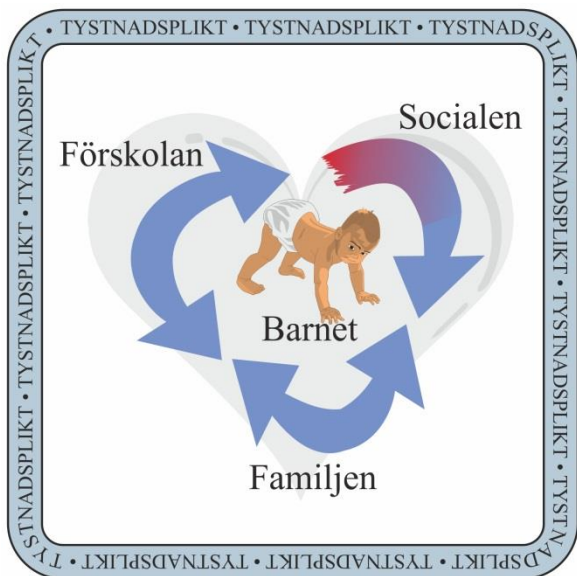
... varje gång som man gör en anmälan, är det ju fruktansvärd påfrestning för en som personal, det är det ju, för det är ju det värsta man kan göra i vårt jobb, samtidigt som det är det bästa för barnet... jag fick väldigt bra stöd av socialen hela den eftermiddagen... för man blir ju helt knäckt efter en sådan sak (Sara).

Den kritik som socialtjänsten tidigare fått när det gäller samarbetet med förskolan, och som Olsson (2011) refererar till ovan, bekräftas till viss del i intervjuerna med pedagogerna. Det som framkommit tydligt i intervjuerna är att pedagogerna upplever en kunskapsbrist i hur socialen arbetar, om vad som sker eller inte sker, både vid och efter att en anmälan har blivit gjord, något som också besvarar den fjärde frågeställningen i undersökningen.

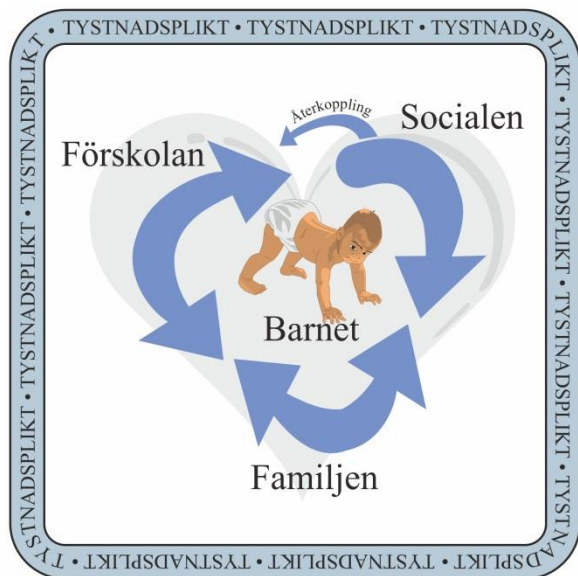
När Antonovsky beskriver generella motståndsrresurser förklarar han att det handlar om att en person har tillgång till socialt stöd, sysselsättning, medel, motståndskraft samt självtillit, god självkänsla, livlinor/relationer samt att personen upplever sig ha ett värde.

Ett barn som utsätts för olika former av misshandel, kränkningar eller inte får det skydd, den omvårdnad och det omhändertagande som barnet då har behov av, tror jag kan få en brist på GMR. Barn som far illa är i större behov av stöd från hela sin omgivning och att det är omgivningens ansvar, i det här fallet förskolan och socialtjänsten, att se till att barnet får det stöd och den hjälp de behöver för att må bra. Stödet från omgivningen skapar bättre förutsättningar för att barnet skall få tillgång till generella motståndsrresurser.

Utifrån studiens resultat kan man se att för att kunna skapa de bästa förutsättningarna för barnen i förskolan och ge dem det stöd och skydd som de har rätt till så behöver samarbetet mellan förskola och socialtjänst fördjupas samt förbättras. Att förskolan skulle kunna få information om vad socialtjänsten har valt att sätta in för stöd hos familjen eller informeras om ifall det pågår, eller inte pågår en utredning. Informationen skulle då innebära att pedagogerna bättre skulle kunna tillgodose barnets behov då de är medvetna om vad som faktiskt sker i barnets situation. På så vis skulle pedagogerna kunna bemöta både barn och föräldrar med en större förståelse och inlevelse.

Figur. 5.4.1
Figuren visar hur pedagogerna upplever ett ej fungerande samarbete med socialtjänsten.

Figur. 5.4.2
Figuren visar hur ett bättre samarbete skulle se ut om socialtjänsten kunde ge en viss återkoppling till pedagogerna.

6 Slutdiskussion

Undersökningen tar reda på hur pedagoger med erfarenhet av barn som far illa upptäcker, bemöter och agerar när de möter utsatta barn. Den här delen belyser även hur pedagogerna ser på samarbetet mellan förskola och socialtjänst samt vika skyldigheter som de beskriver att de har. De frågeställningar som ligger till grund för undersökningen är:

- Hur beskriver pedagoger att de upptäcker att ett barn far illa och att de då agerar?
- Hur beskriver pedagoger att de bemöter barn som far illa?
- Vilka skyldigheter beskriver pedagoger att de har när de upptäcker att ett barn far illa?
- Hur beskriver pedagoger att samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten fungerar?

6.1 Metoddiskussion

Undersökningen genomfördes med en kvalitativ metod med hjälp av intervjuer. Jag anser att kvalitativa intervjuer var den bästa metoden för att få reda på pedagogers kunskaper, erfarenheter och upplevelser om barn som misstänks fara illa. Den kvalitativa metoden syftar till att lyfta fram personers uppfattningar om något, i det här fallet barn som misstänks fara illa och synen på samarbetet mellan socialtjänst och förskola. Därför har valet av kvalitativ metod och intervjuer varit den mest lämpade metoden för besvara studiens syfte och frågeställningar. När intervjuerna genomfördes användes en intervjuguide som stöd för att fokusera på området som studiens undersökning syftar till. Intervjusvaren blev som tidigare nämnts ofta korta och därmed kunde det ha varit av nytta med flera intervjufrågor och följdfrågor.

Att istället genomföra undersökningen med hjälp av observationer hade också varit en möjlig metod för att få reda på hur pedagoger upptäcker, bemöter och hanterar de situationer där barn misstänks fara illa. Detta på grund av att man genom videoinspelning skulle kunna se hur pedagogerna verkligen agerar och uttrycker sig vid situationer som berör barn som misstänks fara illa. Att observera pedagogerna när det handlar om hur de bemöter, agerar och uttrycker sig i situationen med barn som misstänks fara illa blir svårt tidsmässigt, då det inte är vanligt förekommande att ett barn far illa. En annan brist i att enbart observera pedagogerna skulle vara att man inte får ta del av deras personliga tankar och erfarenheter genom observation och videoinspelning. Även att ta del av pedagogernas tankar kring samarbetet mellan socialtjänst och förskola skulle bli svårt att göra med hjälp av enbart observationer. Att göra en observationsstudie utifrån undersökningens syfte och frågeställningar hade därmed i det här fallet inte varit det mest relevanta för att besvara frågeställningarna.

6.2 Resultatdiskussion

Jag kommer härmed att sammanfatta de svar som framkommit genom undersökningen och diskuterar kring resultaten.

Svaret på den första frågeställningen kan sammanfattas med att vanliga signaler som gjorde att pedagogerna upptäckte eller misstänkte att ett barn far illa kunde vara att barnet hade blåmärken, dåligt med kläder, att det ofta var smutsigt, att det inte fick sina behov tillgodosedda, att barnet var utåtagerande eller inbundet. Alla pedagoger svarade mycket lika när det handlade om signaler att upptäcka barn som misstänks fara illa. Dessa signaler är

synliga och handlar mer om det som pedagogerna faktiskt ser. Men hur upptäcks då det barn som ger intryck av att vara omhändertaget, men som ändå far illa? Barn som har ordentliga föräldrar och får sina behov tillgodosedda när det gäller mat, sömn, kläder, hygien och så vidare. Hur upptäcks barn som istället har föräldrar som inte ger dem tillräckligt med kärlek och som har svårt för att ge barnet all den tid och den bekräftelse som barnet är i behov av. Fångas även dessa barn upp i de signaler som pedagogerna berättar om ovan? Konsekvensen skulle annars kunna vara att alla barn inte upptäcks eftersom de inte visar de tecken som pedagogerna lärt sig hör ihop med barn som far illa.

När det gäller pedagogernas agerande så framkom att pedagogerna dokumenterade vid minsta misstanke, de rådfrågade arbetskollegor, chefen och konsulterade även med socialtjänsten. Två av pedagogerna tog upp att då det handlade om enklare saker så som brist på kläder eller hygien så brukade de ta upp det med föräldrarna först. Detta resultat visar på en medvetenhet om skyldigheten att agera vid misstanke på att ett barn far illa. Men i undersökningen framkommer också en osäkerhet och en önskan om att först vara mer säker när det handlar om barnets situation, att man först i en period dokumenterar för att vara säker på vad man faktiskt ser och hör. Men påverkas pedagogerna här av sina vardagliga arbetsrutiner av att dokumentera, de rutiner som förskolan arbetar utifrån? Kan denna vana att dokumentera innebära att pedagogerna tvekar att anmäla vid minsta misstanke om att ett barn far illa? Att de först måste dokumentera en period för att då ha mer stöd för sina misstankar? Följden skulle då kunna bli att barnet inte får den hjälp och det stöd som det behöver tillräckligt snabbt. Detta då pedagogerna först och främst vill känna sig säkra och ha mer information innan en anmälan görs. Det skulle även kunna medföra att barnet fortsätter att befinna sig i en osäker eller otrygg miljö i en längre tid på grund av pedagogers osäkerhet.

Den andra frågeställning undersökte hur pedagogerna beskrev att de bemötte barn som for illa och det som framkom tydligt var att pedagogerna försökte skapa en trygghet och en tillit till barnet. Pedagogerna tog även upp vikten av att vara lyhörd, att ömma för barnet samt att lyssna på vad barnet berättade eller visade. Här finns ett tydligt samband med Maslows teorier om de mänskliga behoven där han i sin behovstrappa ger en bild av alla de steg som måste tillgodoses för att uppnå självförverkligande. Alla dessa steg kan kopplas till pedagogernas svar och att svaren var så pass samstämmiga kan tyda på en naturlig förståelse av de grundläggande mänskliga behoven samt egna erfarenheter av bemötande.

Den tredje frågeställningen i undersökningen kan besvaras med att pedagogerna tydligt beskriver att deras skyldigheter är att anmäla till förskolechef och socialtjänst vid minsta misstanke om att ett barn far illa. I intervjuerna framkommer dock att pedagogerna i undersökningen ibland tvekar att anmäla, de vill ha mer kött på benen. Innebär då dessa svar där de så tydligt beskriver sina skyldigheter att pedagogerna här svarar utifrån att de är medvetna om skyldigheten att anmäla? Om så skulle vara fallet så skulle det innebära att pedagogerna i undersökningen har kunskap om sina skyldigheter men att de ändå väljer att handla annorlunda.

Pedagogerna drar sig för att anmäla då osäkerheten tar över, detta trots att lagen säger att en anmälan ska göras direkt vid minsta misstanke. Beror denna osäkerhet på att pedagogerna

som de säger, upplever en kunskapsbrist om socialens verksamhet och en osäkerhet beträffande signaler hos barn som misstänks fara illa? Eller uppstår även denna osäkerhet som en följd av förskolans arbetsrutiner som innebär att anmälan alltid görs av chefen, det vill säga att det då är chefen som har huvudansvaret för att en anmälan görs och därmed lägger pedagogerna också över ansvaret på chefen. Konsekvensen av detta skulle då kunna bli att de barn som misstänks fara illa och befinner sig i en utsatt position inte får den hjälp de behöver i rätt tid eller att hjälpen helt enkelt uteblir för att pedagogerna tvekar. Finns även andra faktorer och teorier som kan förklara osäkerheten? Hur ser pedagogernas arbetssituation och deras arbetsbelastning ut, påverkar detta pedagogernas handlade och medför en osäkerhet? Kan det bero på för stora barngrupper eller för mycket administration som tar fokus. Följden skulle då kunna bli att pedagogerna på grund av hög arbetsbelastning med exempelvis stora barngrupper och administrativt arbete blir osäkra och förbiser sina skyldigheter att anmäla, då de har så mycket annat att göra och tänka på.

I den fjärde och sista frågeställning handlar det om hur pedagogerna beskriver samarbetet mellan förskola och socialtjänst. Till stor del upplever pedagogerna att samarbetet mellan förskola och socialtjänst har fungerat bra men att det finns delar som kan förbättras. De berättar exempelvis att de önskar mer kunskap om hur socialtjänsten arbetar samt mer feedback från socialen efter att en anmälan är gjord. Samarbetet mellan förskola och socialtjänst har i tidigare undersökningar fått kritik eftersom socialtjänsten inte vet hur förskolan jobbar. Dessa förhållanden framkommer också i denna undersökning men här är situationen även den omvända då pedagogerna uppger att de önskar mer kunskap om hur socialen arbetar.

Svaret på frågeställningen visar därmed att pedagogerna upplever ett bra samarbete med socialtjänsten men att det finns saker som kan förbättras, och de säger att det finns ett behov av en enklare kontaktväg och ett tätare samarbete med socialtjänsten. De önskar att samarbetet dem emellan skall vara på ett djupare plan, det vill säga att verksamheterna mer gemensamt och mer tillsammans skall kunna arbeta för barnets bästa. Detta förhållande illustreras i figur 5.4.1 och i figur 5.4.2.

6.3 Förslag till fortsatt forskning

I undersökningen framkommer det bland annat att pedagogerna önskar en enklare kontakt, men ändå ett djupare samarbete med socialtjänsten. Därför kunde det vara av intresse att utföra samma undersökning med personal som jobbar inom socialtjänsten. Detta för att dels ta reda på hur de beskriver att de upptäcker att ett barn far illa och vilka signaler som gör att de agerar. Det hade även varit intressant att göra undersökningen för att se hur personalen inom socialtjänsten ser på samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten. Hur tycker de att samarbetet fungerar, har de också önskemål om förbättringar?

I denna undersökning deltog fyra förskollärare, alla kvinnor med yrkeserfarenhet av barn som far illa. Av intresse kunde därför vara att intervjua fyra förskollärare där alla istället är män, med den samma yrkeserfarenheten och i den samma åldersgruppen. Genus är ett aktuellt ämne och olika könsteorier beskriver att män och kvinnor förknippas med olika förväntade egenskaper. Det skulle därför vara av intresse att se närmare på vilka uppfattningar män som

arbetar som förskollärare har och hur de beskriver att de upptäcker ett barn som far illa. Hur beskriver de att de agerar, vilka skyldigheter berättar de att de har och hur de ser på samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten.

Referenser

- Antonovsky, A. (1987). *Hälsans mysterium*, Natur och kultur, Stockholm
- Brodin, M & Hylander, I. (2002), *Att bli sig själv; Daniel Sterns teori i förskolans vardag*, Liber AB, Stockholm
- BRÅ (2013). Barnmisshandel. Brottsförebygganderådet. Hämtad från <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/barnmisshandel.html>
- Drugli, M. (2003). *Barn vi bekymrar oss om*, Liber AB, Stockholm
- Fahrman, M. (1993). *Barn i kris*, Studentlitteratur, Lund
- SFS 1983:47. Föräldrabalken. Stockholm: Socialdepartementet. Hämtad från <https://lagen.nu/1949:381#K6>
- Gustafsson, L. (2004). *Se barnet, se dig själv!*, Norstedts Förlag, Stockholm
- Hindberg, B. (2007). *När omsorgen sviktar; Om barns utsatthet och samhällets ansvar*, Rädda Barnen, Stockholm
- Hindberg, B. (2006), *Sårbara barn – att vara liten, misshandlad och försummad*, Förlagshuset Gothia AB, Stockholm
- Iwarsson, P. (2010). *Hinder för att berätta*. Hämtad från <http://www.barnperspektivet.se/samtal-med-barn/hinder-for-att-beratta>
- Johansson, B. & Svedner, P. (2006) *Examensarbetet i lärarutbildningen*, Kunskapsförlaget, Uppsala
- Larsson, L. (2011). *Bli ett bemötandeproffs; Konsten att möta andra med lyhördhet – utan att offra dig själv*, Friare Liv AB, Svensbyn
- Larsson-Swärd, G. (2009). *Vem bryr sig; Barnperspektivet inom förskola, skola, socialtjänst, BUP och polis*, Studentlitteratur AB, Lund
- Linder, A. & Breinhild Mortensen, S. (2010). *Glädjens Pedagogik*, Studentlitteratur, Lund
- Lundén, K. (2010). *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Göteborg
- Olsson, S. (2011). *Sekrettes och anmälningsplikt i förskola och skola*, Studentlitteratur AB, Lund
- Patel, R & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder; Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund

- Philgren, A. (2011). *Fritidshemmet*, Studentlitteratur AB, Lund
- Socialstyrelsen (2012). *Arbetet med våldsutsatta barn behöver förbättras*. Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/arbetetmedvaldsutsattabarnbehoverforbatttras>
- Socialstyrelsen (2013). *Barnahus – försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om brott mot barn – slutrapport*. Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2008/2008-131-14>
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. (Rev. uppl.) Stockholm: Skolverket
- Regeringskansliet (SOU 2001:72). *Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda*. Slutbetänkande. Stockholm: Kommittén mot barnmisshandel. Hämtad från <http://www.regeringen.se/content/1/c4/27/54/19cef8d1.pdf>
- Rädda Barnen (2013). *Barn som ser sin mamma eller pappa bli slagen*. Hämtad från <http://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/vad-vi-gor-i-sverige/vald-och-overgrepp/barn-som-ser-sin-foralder-bli-slagen/>
- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*, Liber AB, Malmö
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*, Studentlitteratur AB, Lund
- UNESCO (1990). *Barnkonventionen*. Hämtad från <http://unicef.se/barnkonventionen>
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk - Samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilaga 1 - Intervjuguide

1. Vad innebär begreppet ”barn som far illa” för dig?
- förklara med, hur tänker/menar du nu?
2. Hur vanligt skulle du säga att det är att man stöter på eller upptäcker att ett barn som far illa?
-hur många gånger har du varit med om detta?
- hur upplevde du situationen första gången?
3. Finns det tillfällen som du nu i efterhand känner att du borde ha agerat annorlunda eller tidigare på?
4. Hur hanterar du en sådan situation om det inträffar idag?
5. Kan du beskriva några tecken/signaler som gör du misstänker att ett barn far illa?
6. Vad anser du är viktigt att tänka på när man upptäcker/misstänker att ett barn far illa?
7. Vilka personliga egenskaper anser du kan vara av nytta när man möter barn som far illa?
8. Vad anser du som pedagog att ni i personalen behöver mer kunskap om för att möta barn som far illa?
9. Vad anser du är ett barns grundläggande behov?
10. Hur anser du att samarbete mellan socialtjänsten och förskolan bör fungera när ett barn far illa?
-vad fungerar bra/dåligt, kan förbättras?